

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Plzeň 2014

Martina Sukeníková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Židovské tradice a zvyky: Životní styl

Martina Sukeníková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Židovské tradice a zvyky: Životní styl

Martina Sukeníková

Vedoucí práce: Mgr. et. Bc. Dagmar Demjančuková, CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

OBSAH

1	ÚVOD	7
2	PRAMENY PŘEDPISŮ A JEJICH PŮVOD.....	8
2.1	<i>Tóra.....</i>	8
2.2	<i>Talmud, halacha a ostatní předpisy.....</i>	9
3	POJEM KAŠRUT A KOŠER.....	11
4	POJEM TREJFE A NEVELA.....	13
5	ZÁKLADNÍ PŘEDPISY V OBLASTI KAŠRUTU.....	14
5.1	<i>Čisté a nečisté druhy živočichů</i>	14
5.1.1	<i>Živočichové, kteří žijí na zemi – savci.....</i>	15
5.1.2	<i>Okřídlené druhy – ptáci a hmyz.....</i>	15
5.1.3	<i>Druhy, které žijí ve vodě - ryby</i>	17
5.2	<i>Zákaz konzumace krve</i>	18
5.2.1	<i>Šchita – rituální porážka.....</i>	19
5.2.2	<i>Košerování.....</i>	22
5.3	<i>Maso a mléko.....</i>	23
5.3.1	<i>Košerování nádobí</i>	25
6	PARVE.....	26
7	VÍNO.....	27
8	NEŽIDOVSKÉ JÍDLO.....	29
8.1	<i>Nežidovský chléb (pat akum).....</i>	29
8.2	<i>Nežidovské mléko (chalah akum).....</i>	29
8.3	<i>Jídlo uvařené nežidem</i>	30
9	ZAKÁZANÉ KRÍŽENÍ.....	31
10	DOHLED NAD POTRAVINAMI.....	32
11	RITUÁLY ŽIDOVSKÉ DOMÁCNOSTI.....	33
11.1	<i>Požehnání pokrmům</i>	33
11.1.1	<i>Požehnání před jídlem.....</i>	34
11.1.2	<i>Požehnání po jídle</i>	34
11.2	<i>Chování u stolu.....</i>	35

12	SVÁTEČNÍ DNY	36
12.1	<i>Šabat</i>	36
12.2	<i>Roš ha-šana</i>	40
12.3	<i>Jom kipur</i>	41
12.4	<i>Sukot</i>	42
12.5	<i>Pesach</i>	44
12.6	<i>Šavu'ot</i>	48
12.7	<i>Chanuka</i>	50
12.8	<i>Purim</i>	50
13	ZÁVĚR	52
14	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	54
15	RESUMÉ	57
16	PŘÍLOHY	58

1 ÚVOD

Cílem mé bakalářské práce je nejen snaha poskytnout ucelený pohled na předpisy, které se dotýkají židovských stravovacích zvyklostí, ale také snaha přiblížit náhled judaismu na tuto oblast lidského života.

Pro věřící židy totiž není potrava pouze záležitostí fyzickou, ale má také svůj duchovní rozměr. Pod pojmem duchovní je v oblasti židovského stravování míněna zejména jeho provázanost s příkázáními Tóry. Z tohoto důvodu bych se chtěla pokusit nejen o samotný popis jednotlivých předpisů, ale také o poukázání na jejich původ v židovských posvátných textech Tóry. Věřím, že by tyto informace mohly vést k lepšímu porozumění důvodům, proč jsou v předpisech regulujících stravování židů některé věci zakázány a jiné naopak nařízeny.

Tato práce bude rozdělena na dvě kapitoly, které by však svým obsahem měly na sebe navazovat a vzájemně se doplňovat. První, rozsáhlejší kapitola práce, bude věnována popisu pramenů, ze kterých předpisy vycházejí a rovněž by zde měly být objasněny obecné principy a pojmy v oblasti dotýkající se židovského stravování, tedy kašrutu. Dále se zaměřím na nejdůležitější příkázání obsažená v Tóře, ze kterých byla rabínskými autoritami odvozena hlavní nařízení kašrutu, jež mají provázet věřící židy v jejich praktickém životě. Nedílnou součástí by měl být rovněž popis rituálů, které se vztahují ke konzumaci pokrmů a stolování.

Následující kapitolu své práce věnuji období svátečních dnů v judaismu, neboť se domnívám, že k ucelenému pohledu patří také pochopení významu židovského stravování, tím mám na mysli porozumění jeho souvislostem v kultuře a dějinách židů. Právě v období svátků se nejvýrazněji projevuje symbolika jednotlivých pokrmů připomínajících biblické události židovských dějin zaznamenaných v příbězích a vyprávěních Tóry.

Dostupné literatury a publikací, které se věnují judaismu, jeho historii, svátkům, tradicím a také židovským kuchařek, sice existuje na trhu dostatečné množství, ale jen málo z nich poskytuje přehledné informace o kašrutu. Touto prací bych se chtěla pokusit o ucelený výklad a doufám, že se mi tak podaří přinést v jednom celku odpovědi na nejdůležitější otázky týkající se složité problematiky předpisů, které regulují židovské stravování.

2 PRAMENY PŘEDPISŮ A JEJICH PŮVOD

O původu stravovacích předpisů zbožní židé nepochybují - byly jim darovány Bohem v podobě přikázání Tóry na hoře Sinaj v době jejich putování při odchodu z Egypta.¹ Dodržování stravovacích předpisů tak pro židy získává hlubší smysl. Plnění těchto přikázání se člověk posvěcuje a přibližuje Bohu. Jedinec se tak může i prostřednictvím jídla duchovně povznést a podobat bytosti stvořené k Božímu obrazu:² „[...] člověka Bůh učinil, aby byl obrazem Božím“ (Gn 9:6) „Posvěťte se a buďte svatí, neboť já jsem svatý.“ (Lv 11:44)

Téma zákonů v oblasti stravování židů se stalo zdrojem mnohých učených debat židovských učenců, kteří hledali jejich racionální odůvodnění.³ Někteří na ně pohlíželi z hlediska lékařského, tvrdili, že cokoli Tóra zakazuje, musí být zřejmě škodlivé pro tělo, jiní zase naopak hledali souvislost s poškozením duše. Pro další představovala tato přikázání formu obrany proti tomu, aby židé nezanikli mezi jinými národy a udrželi si svou svébytnost. Smyslem těchto debat byla snaha nalézt logické odůvodnění těchto předpisů tak, aby se pro zbožného žida nestaly jen přikázáními, která jsou dodržována pouze ze zvyku.⁴

Základním pramenem, který určuje vhodnost a nevhodnost pokrmů je tedy Tóra, která se stala normativním zdrojem židovského náboženského práva (halachy). Základní předpisy nastavené Tórou pak byly dále rozpracovány a vyloženy v halachických dílech Talmud a Šulchan aruch.⁵

2.1 Tóra

Židovské posvátné texty nejsou jen historickým a kulturním dědictvím židovského národa, ale znamenají také jeho duchovní, morální a praktické vodítko pro každodenní život.⁶ V nejužším slova smyslu Tóra představuje Pentateuch – pět knih Zákona: Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri a Deuteronomium. Základním poselstvím

¹ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 95.

² LANCASTER, B. *Judaismus*, s. 26.

³ Tamtéž, s. 28.

⁴ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 93-95.

⁵ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 216.

⁶ LANCASTER, B. *Judaismus*, s. 53.

Tóry je absolutní jednota Boha. Ten je popisován jako stvořitel a svrchovaný pán celého vesmíru, který o tento svět jeví zájem a který uzavřel věčnou smlouvu s lidem Izraele. Pentateuch vypráví o historii židovského národa, stanovuje základní předpisy a hovoří o jeho spásné budoucnosti.⁷

Podle biblické tradice Bůh sestoupil k židovskému národu na hoře Sinaj a zde zjevil Mojžíšovi Tóru. Tu židé považují za svědectví tohoto zjevení, Boží slovo, které je absolutní, věčné a neměnné. V podobě přikázání v Tóře rovněž nacházíme základní stravovací předpisy. Již v první knize Genesis, kde je vylíčeno stvoření světa, Bůh stanovuje lidstvu: „[...] *dal jsem vám na celé zemi každou bylinu nesoucí semena i každý strom, na němž rostou plody se semeny. To budete mít za pokrm.*“ (Gn 1:29) a ve stejné knize je toto přikázání dále rozšířeno: „*Každý pohybující se živočich vám bude za pokrm; jako zelenou bylinu vám dávám i toto všechno.*“ (Gn 9:3)

2.2 Talmud, halacha a ostatní předpisy

V judaismu je rovněž obsažena víra, že tento akt zjevení zahrnoval jak psanou podobu Tóry, tak její ústní výklad. Ústní podoba Tóry byla důležitá pro pochopení některých nejasných částí psaného textu proto, aby mohly být Boží příkazy správně plněny.⁸ Ústní tradice byla následně promyšlena a rozšiřována židovskými učiteli a rabínskými komentátory. Později byl ústně tradovaný materiál natolik obsáhlý, že pro židovské učence nastal problém s jeho zapamatováním, a proto bylo přistoupeno k jeho sepsání. Postupně tak vznikaly texty Mišny, midraše, Gemary a následně Talmudu.⁹

Při jejich studiu se setkáváme s tzv. halachickými texty, které jsou zdrojem náboženského práva judaismu. Samotný termín *halacha* je odvozen ze slova „kráčet“, „jít“. Kráčení znamená jít po duchovních cestách v souladu s Tórou.¹⁰ „*Proto budeš dbát na přikázání Hospodina, svého Boha, chodit po jeho cestách a jeho se bát.*“ (Dt 8:6) Duchovní cesty, po kterých se má každý žid ubírat jsou cestami svatosti, v knize Leviticus nacházíme tyto verše: „[...] *Buďte svatí, neboť já Hospodin, váš Bůh jsem svatý.*“ (Lv 19:2) Plněním náboženských zákonů tak člověk posvěcuje každodenní

⁷ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 17.

⁸ LANCASTER, B. *Judaismus*, s. 22.

⁹ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 116-119.

¹⁰ LANCASTER, B. *Judaismus*, s. 95.

život, žádné jednání není možné považovat za nesvaté. Z tohoto důvodu jsou v židovském náboženském právu obsažena pravidla pro každou životní situaci.¹¹

Jádro halachy tvoří 613 příkázání – *micvot*, která vycházejí buď přímo z Tóry, nebo jsou talmudskými učenci z Tóry odvozena.¹² Nejznámější kodifikací halachických textů je sbírka Šulchan aruch, v překladu „Prostřený stůl“, tj. „Tóra na dosah všech.“ Tento kodex sepsal v 16. století sefardský rabín Josef Karo. Jeden z jeho oddílů Jore de'á „Vyučování znalostí“, se zabývá také zákony kašrutu, tedy stravovacími předpisy.¹³

Šulchan aruch, tak jak byl Karem sepsán, byl však založen na sefardském pojetí a neobsahoval zvyky a tradice aškenázského judaismu. Proto byly v 16. století polským halachistou Moše ben Jisrael Isserles připsány pro potřeby židů ze střední a východní Evropy dodatky k Šulchan aruch, které autor nazval *Mapa* „Ubrus“. Šulchan aruch se tak stal univerzálním zdrojem židovského práva.¹⁴ Časem bylo k Šulchan aruchu sepsáno mnoho dodatků a komentářů, z důvodu větší přehlednosti proto vznikaly pro praktickou potřebu židů také další spisy, například Kicur Šulchan Aruch „Zkrácený Šulchan Aruch“, jehož autorem je Šlomo Ganzfried. Toto dílo pak získalo mezi ultraortodoxními židy možná ještě větší popularitu než původní Šulchan aruch.¹⁵

Pro soubor všech předpisů, které se dotýkají židovských stravovacích zvyklostí je v judaismu používán pojem *kašrut*. Samotné zákony týkající se kašrutu spadají podle výkladu rabínských učenců do kategorie *chukim* – tj. těch, které není možné logicky vysvětlit a obyčejnému smrtelníkovi není dáno, aby je pochopil. Tato příkázání - *micvot šim'ijot*, je nutné prostě poslechnout bez ohledu na to, zda lze jejich význam pochopit nebo ne. Plnění těchto příkazů je člověkem vyjadřována jeho plná podřízenost Bohu.¹⁶

¹¹ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 28.

¹² NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 115.

¹³ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 216-217.

¹⁴ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 217.

¹⁵ LANGER, J. *Talmud*, s. 43.

¹⁶ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 92-93.

3 POJEM KAŠRUT A KOŠER

Kašrut doslova znamená „rituální způsobilost“, tento pojem je používán v souvislosti se souborem stravovacích zvyklostí v judaismu. Název *kašrut* je odvozen od slova *kašer* (v aškenázské výslovnosti hebrejštiny *košer*), což doslova znamená „vhodný“, přeneseně „rituálně čistý“.¹⁷

V judaismu má výraz čisté a nečisté svůj duchovní a morální rozměr. Je jím myšlena morální nebo náboženská čistota, která ovlivňuje lidskou duši nebo charakter.¹⁸ Termínem *košer* se tak v židovských halachických textech označuje vše, co je rituálně čisté, způsobilé, vhodné nebo správné vzhledem k náboženské praxi. Košer, tj. rituálně vhodné tak mohou být například *mezuzá*, *tfilin*, nebo také svitek Tóry.¹⁹ Pokud se tedy hovoří o košer potravinách, je tím míněno, že jsou způsobilé ke konzumaci podle halachických předpisů. Soubor stravovacích předpisů *kašrut* tedy znamená jasné stanovení pravidel pro rituální čistotu pokrmů, zároveň však dostává i duchovní rozměr.

Podle rabínských učenců také potrava je cestou k Bohu: *„Veškerá hmota je produševnělá. Požíváním a strávením pokrmu přecházejí v nás duše, které byly vtěleny v pokrmech, a spojují se s duší naší. Modlitbou, studiem a dobrými skutky povznášíme tyto duše k vyššímu stupni dokonalosti. Jídlo je potěšení a potěšení je od Boha, když něco krásného vidíme nebo něco dobrého chutnáme, vezme, že ona příjemnost chuti nebo krásy jest – sám Bůh.“*²⁰

Je známo, že v učení Judaismu tvoří člověk jeden tělesný, duchovní a spirituální celek.²¹ Podstata člověka je tak zároveň božská i pozemská, v rabínských pojednáních například nacházíme tento text: *„U všech stvoření, která jsou stvořena z nebe, pocházejí jak jejich duše, tak jejich tělo z nebe a u všech stvoření, která jsou stvořena ze země, pocházejí jak jejich duše, tak jejich tělo ze země – s výjimkou člověka, jehož duše pochází z nebe a tělo ze země.“*²²

Duši člověk obdržel od Boha a měl by se snažit o to, aby si ji uchoval čistou a neposkvrněnou: *„A duch se vrátí tomu, který jej dal.“* *„Vrať mu jej zpět: jak ti jej čistý*

¹⁷ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 82-85.

¹⁸ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 130.

¹⁹ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 85.

²⁰ BONDYOVÁ, R. *Boží hody: Jak jedli Židé v Čechách a na Moravě*, s. 10.

²¹ LANCASTER, B. *Judaismus*, s. 105.

²² COHEN, A. *Talmud*, s. 108.

dal, tak mu jej čistý vrat.“²³ Duše je ztotožňována s krví (nefeš), znamená životnost a je vlastní jak lidem, tak zvířatům: „*Neboť krev je duše.*“²⁴

Učenci věnovali velkou pozornost duchovní podstatě člověka, zároveň je však také zdůrazňována jeho tělesná stránka. Na tělo je nahlíženo jako na schránku duše. Duše a tělo se navzájem ovlivňují a za lidské konání je zodpovědná jak duše, tak i tělo. Duše, která je hříšná, kazí tělo a zároveň zkažené tělo má neblahý vliv na čistotu lidské duše. Tělo je dílem Stvořitele, a proto je náboženskou povinností každého žida o něj pečovat: „*Tělesná čistota vede k duchovní očistě.*“²⁵ S tím také souvisí požadavek na to, aby bylo tělo dobře živeno. Člověk, který je nasycený, je podle rabínského učení schopen lépe uvažovat a pracovat, naopak prázdný žaludek mu brání v soustředění.²⁶ V židovské tradici je kladen rovněž důraz na přiměřenost. Odsuzuje jak odříkání, tak požívačnost. Chudoba v jejich očích není nic pozitivního: „*Jestliže chybí potrava, chybí i Tóra.*“²⁷ Nedostatek potravy tak může být člověku překážkou, která mu brání v jeho poznání, a tím i plnění Božích příkazů.²⁸

²³ COHEN, A. *Talmud*, s. 116-117.

²⁴ Tamtéž, s. 117.

²⁵ Tamtéž, s. 291.

²⁶ Tamtéž, s. 299.

²⁷ Tamtéž, s. 282.

²⁸ Tamtéž, s. 282.

4 POJEM TREJFE A NEVELA

Pojem *trejfe* je opakem výrazu *košer*. Je odvozen z hebrejského slova *trefa*, což znamená „roztrhaný“, „rozsápaný“. Výraz původně označoval maso zvířete, které utrpělo zranění nebo trpělo nějakou vážnou nemocí, na následky kterých uhynulo a jehož konzumace je z tohoto důvodu zakázána.²⁹ V knize Leviticus se dočítáme: „*Zdechlinu nebo něco rozsápaného nebude jíst, aby se tím neznečistil.*“ (Lv 22:8) Ve stejné knize se dozvídáme, že nejen požívání takového zvířete, ale také dotýkat se ho, znamená rituální znečištění osoby, která se zvířetem přišla do kontaktu: „*Když pojde některé ze zvířat, která máte dovoleno jíst, ten, kdo se dotkne jeho zdechliny, bude nečistý až do večera.*“ (Lv 11:39)

Tento zákaz později zahrnoval i ta zvířata, která byla původně shledána jako rituálně čistá, řádně poražena, ale po jejich porážce bylo následně zjištěno, že trpěla nějakou chorobou nebo byla vážně zraněna.³⁰

V širším slova smyslu je tím v současné době myšleno vše, co je ve stravování Židů označováno za rituálně nečisté, tj. například zvířata, která jsou zapovězena v Tóře, zakázané směsi mléka a masa, „nečisté“ nádoby atp.³¹

Hebrejský výraz *nevela* lze přeložit slovem „mršina“, „zdechlina“ a je jím označováno maso *košer* druhu zvířete, které uhynulo přirozenou smrtí a nebo jehož porážka byla provedena v rozporu s rituálními předpisy. Konzumace masa takového zvířete je zakázána, obdobně jako u zvířete, které je nazýváno *trejfe*.³² Jedná se tedy o velmi blízké pojmy.

²⁹ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 234.

³⁰ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 97.

³¹ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 234.

³² JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 97.

5 ZÁKLADNÍ PŘEDPISY V OBLASTI KAŠRUTU

Mezi nejdůležitější předpisy regulující stravování židů patří bezesporu rozdělení živočichů na „čisté“ a „nečisté“, zákaz požívání krve a přísné oddělování mléčné a masité stravy. Všechna tato přikázání nacházíme přímo v Tóře, konkrétně v knize Leviticus a Deuteronomium. Rabínskými učenci byla později odvozena a zformulována řada dalších přikázání tak, aby každý, i ten sebemenší úkon v praktickém životě žida, vedl k naplnění těchto zákonů. Ke kapitole, ve které pojednávám o zákazu požívání krve, jsem přiřadila také kapitolu rituální porážka a košerování, neboť se domnívám, že spolu úzce souvisí.

5.1 Čisté a nečisté druhy živočichů

„[...] rozlišujte mezi čistými a nečistými zvířaty a mezi nečistým a čistým ptactvem, abyste neuvedli sami sebe v opovržení kvůli zvířatům, ptactvu a všelijakým zeměplazům, které jsem oddělil, abyste je měli za nečisté.“ (Lv 20:25) Z tohoto biblického nařízení, které lze nalézt v knize Leviticus, byl halachickými předpisy vyvozen jeden ze základních předpisů kašrutu – dělení mezi čistými a nečistými živočichy.

Tímto způsobem židé rozlišují mezi živočichy, kteří jsou z hlediska rituální způsobilosti považováni za čisté (tahor) a nečisté (tame):³³ *„Nesmíš jíst nic ohavného.“* (Dt 14:3) *„[...] jsou hodna opovržení.“* (Lv 13:11) Jednotlivý výčet druhů živočichů, jejichž konzumace je povolena nebo zapovězena, pak nacházíme v knihách Leviticus a Deuteronomium.

Základní rozlišovací kritérium je uvedeno v knize Leviticus, kde jsou čisté a nečisté druhy zařazeny do tří různých skupin: živočichové, kteří žijí na zemi, ve vodě a okřídlené druhy.

³³ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 130.

5.1.1 Živočichové, kteří žijí na zemi – savci

Pokud se týká savců, jsou obdobně jako všechny rostlinné druhy, za rituálně čistá označována ta zvířata, která se živí rostlinou potravou, tedy býložravci, avšak za předpokladu, že splňují další kritérium. Touto podmínkou jsou rozštěpená kopyta.

„Smíte jíst tato zvířata: býka, ovci a kozu, jelena, gazelu, daňka, kozorožce, antilopu dišona, tura stepního a divokou kozu, zkrátka všechna zvířata, která mají kopyta rozdělená tak, že jsou obě kopyta úplně rozpolcená, přežvýkavce mezi zvířaty; ty jíst smíte.“ (Dt 14:4-6)

V Tóře je rovněž stanoveno, že tyto dvě podmínky musí být splněny současně, jinak zvíře nelze považovat za rituálně čisté a nelze jej konzumovat:

„Z přežvýkavců, z těch, co mají kopyta rozdělená rozpolcením, nesmíte však jíst velblouda, zajíce a damana. Jsou to přežvýkavci, ale kopyta nemají úplně rozdělená; budou pro vás nečistí. Ani vepře; má sice kopyta rozdělená, ale nepřezvykuje; bude pro vás nečistý. Jejich maso nesmíte jíst, jejich zdechliny se nedotknete.“ (Dt 14:7-8)

Pro rituálně čistá zvířata, která žijí na zemi, tedy Tóra stanovuje dvě podmínky, má-li být na něj pohlíženo jako na košer: musí se jednat o sudokopytníky a zároveň o přežvýkavce.

Ústní Tóra pak poskytuje další znak pro rozlišení zvířat, který se používá pro případ, že není přesně znám původ zvířete: jakékoliv životaschopné potomstvo narozené košer zvířeti je košer, a naopak; bez ohledu na to, jak zvíře vypadá.³⁴

Za obzvláště odporný zvyk považují židé požívání vepřů. V roce 1992 byl dokonce izraelským parlamentem schválen zákon, který zakazuje jejich chov na celém území státu Izrael.³⁵

5.1.2 Okřídlené druhy – ptáci a hmyz

Tóra nevymezuje znaky, podle kterých by bylo možné stanovit, které druhy ptactva jsou vhodné ke konzumaci. Podává pouze výčet zakázaných druhů, jejichž seznam nacházíme v první kapitole knihy Leviticus:

³⁴ <http://www.torah.org/advanced/shulchan-aruch/archives.html>

³⁵ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 55-56.

„Z létajících živočichů budete mít v opovržení tyto, nesmějí se jíst, jsou hodni opovržení: orla, orlosupa a mořského orla, luňáka a různé druhy jestřábů, všechny druhy havranů, pštrosa, sovu, racka a různé druhy sokolů, kulicha, kormorána a výra, sovu pálenou, pelikána a mrchožrouta, čápa a různé druhy volavek, dudka a netopýra.“ (Lv 11:13-19)

Obdobný seznam ptáků lze nalézt v knize Deutoronomium, ten je zde navíc rozšířen o další druh - supa. (Dt 14:17) Rabínské učenci z tohoto seznamu vytvořili přehled celkem čtyřadvaceti rituálně zakázaných druhů ptactva, jejichž požívání je zřejmě zakázané.³⁶ Ve valné většině se jedná o dravce, mrchožrouty a masožravce, kteří ve starověku byli středem pohanských kultů.³⁷ Rovněž zde se židovští učenci pokoušeli o racionální odůvodnění příkázání. Například Rambam se domníval, že konzumací masa dravců je povaha člověka ovlivněna povahou predátorů.³⁸ Za košer druhy je v židovské kuchyni označována většina domestikované drůbeže, jako například kuře, slepice, kachna, husa, kohout atd.³⁹

Také v tomto případě platí, že produkt ze zakázaného zvířete je rovněž zakázaný. Mají se tím na mysli zejména vejce. I zde však může nastat výjimka, pokud ve vejci jinak rituálně čistého ptáka, byla nalezena krev. Jestliže krev pochází ze zárodku kuřete, nesmí se jíst.⁴⁰

Hmyz

Tóra zakazuje téměř veškerý létající hmyz. Pravidla, která se týkají hmyzu, jsou v širším slova smyslu uvedena v knize Leviticus: *„Všechna létající havěť chodící po čtyřech, bude pro vás hodna opovržení. Jen to smíte jíst z veškeré létající havěti chodící po čtyřech, co má skákavé nohy, jimiž skáče po zemi. Smíte z nich jíst tyto: různé druhy kobylek, jako arbe, soleám, chargól a chágáb, ale ostatní létající čtyřnohá havěť bude pro vás hodna opovržení.“* (Lv 11: 20-23)

³⁶ <http://www.torah.org/advanced/shulchan-aruch/archives.html>

³⁷ Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona, s. 133.

³⁸ JISRA'EL ME'IR, L. Praktický judaismus, s. 94.

³⁹ SPIEGEL, P. Kdo jsou Židé?, s. 132.

⁴⁰ GREENWALD, Z. Ša'arej halacha, s. 364.

Přestože Tóra povoluje čtyři druhy kobylek, nemá to pro praktický život žida téměř žádný význam z důvodu jejich nesnadného odlišení od kobylek, které jsou rituálně nečisté.⁴¹

Ve stejné knize Tóra dále přikazuje: *„Neuvádějte v opovržení sami sebe pro nějakou hemžící se havěť. Nesmíte se jimi poskvřnit.“* „[...] *buďte svatí, neboť já jsem svatý.*“ (Lv 11: 43-44) Z uvedeného přikázání rabínské učenci odvodili, že konzumace těchto živočichů poskvřňuje lidskou duši a vzdaluje člověka Bohu.⁴²

Pokud by se jednalo o konzumaci samotného hmyzu, nejví se tento zákaz jako příliš komplikovaný. Obtíž nastává teprve v okamžiku, jestliže se hmyz dostane do kontaktu s jinou, jinak košer potravinou. Z tohoto důvodu jsou veškeré potraviny, které by mohly být napadeny hmyzem, pečlivě prohlíženy, aby společně s nimi nedošlo také ke konzumaci hmyzu.⁴³

Výjimku tvoří včelí med, který sice pochází od zakázaného druhu hmyzu, ale on sám je považovaný za košer. To je halachickými předpisy odůvodňováno tak, že med není přímo produktem včelího těla, nýbrž je „přeneseným nektarem“.⁴⁴

5.1.3 Druhy, které žijí ve vodě - ryby

Knihu Leviticus jednoznačně vyjmenovává druhy vodních živočichů, jejichž konzumace je povolena nebo naopak zavržena. Zde je hlavním rozlišovacím znakem to, zda tyto tvorové mají ploutve a šupiny: *„Ze všeho, co je ve vodě, smíte jíst toto: všechno ve vodách, v mořích a potocích, co má ploutve a šupiny, smíte jíst. Z veškeré vodní havěti v mořích a potocích, ze všech živočichů, kteří jsou ve vodách, bude pro vás hodné opovržení všechno, co nemá ploutve ani šupiny. Budou pro vás hodni opovržení. Nesmíte jíst jejich maso a jejich zdechliny budete mít v opovržení. Všechno ve vodě, co nemá ploutve budete mít v opovržení.“* (Lv 11:9-12)

Je tedy zřejmé, že jsou povolené pouze ty ryby, které mají současně ploutve a šupiny. Rabínské učenci přikázání rozšířili o podmínku, že tyto tvorové se navíc musí rozmnožovat jikrami.⁴⁵ Rovněž v tomto případě platí, že to, co pochází z košer

⁴¹ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 146.

⁴² GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 371.

⁴³ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 147.

⁴⁴ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 100.

⁴⁵ <http://www.torah.org/advanced/shulchan-aruch/archives.html>

živočichů, je košer, a naopak. Jikry z nekošer druhů ryb jsou tedy považovány za trejfe – nečisté. Vyloučenými se tak stali žralok, rejnok, jeseter (a kaviár), úhoř, dravé ryby, jakož i korýši, měkkýši, raci a samozřejmě také plazi a obojživelníci atd.⁴⁶

5.2 Zákaz konzumace krve

Jedním z nejdůležitějších předpisů kašrutu je zákaz konzumace krve. Podle biblické tradice obdržel člověk za pokrm nejprve rostlinnou stravu: „*Dal jsem vám na celé zemi každou bylinu nesoucí semena...*“, (Gn 1:29) Noemovým potomkům byla později povolena k jídlu také strava živočišná: „*Každý pohybující se živočich vám bude za pokrm, jako zelenou bylinu vám dávám i toto všechno.*“ (Gn 9:3) Zároveň je v tomto přikázání vysloveno i omezení: „*Jen maso oživené krví nesmíte jíst.*“ (Gn 9:4) Masitá strava je tedy povolena, ale nesmí obsahovat krev. Zákaz krve je v Tóře opakovaně zmiňován: „*Jenom rozhodně odmítej jíst krev, neboť krev je život; proto nebudeš jíst s masem i jeho život.*“ (Dt 12:23) „*[...]Nebudete jíst krev žádného tvora, neboť život každého tvora je v jeho krvi.*“ (Lv 17:14)

Tato přikázání obsahují víru židů, že duše sídlí v krvi. Podle rabínských učenců je krev neboli *nefeš* částí duše a znamená životnost, která je vlastní jak lidem, tak zvířatům. Krev je zdrojem života darovaný Bohem. Existuje například rabínské rčení: *Každá nefeš obnovuje nefeš a vše, co je blízko nefeš, obnovuje nefeš*, což bylo vyloženo tak, že každý živočich, který byl vybaven životností, přispívá k životnosti osoby, která je pojídá.⁴⁷ Z uvedeného vyplývá, že konzumace masa je povolena jen tehdy, jestliže bylo zbaveno životadárné krve. S tím souvisí také usmrcení zvířete, které má probíhat tak, aby byla jeho duše co nejméně narušena.

Zákaz se vztahuje jak na krev zvířecí, tak drůbeží, zatímco rybí krev zakázaná není. Také v tomto případě však existují určitá pravidla: rybí krev, která byla nashromážděna v nádobě, by se neměla používat, protože by mohlo dojít k její záměně s krví zvířecí nebo drůbeží. Proto je vhodné dát do nádoby několik šupin, aby bylo zřejmé, že se jedná o krev rybí. Lidská krev byla podle rabínů zakázána proto, že se podobá zakázané krvi.⁴⁸

⁴⁶ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 83.

⁴⁷ COHEN, A. *Talmud*, s. 117.

⁴⁸ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 365-366.

Židovskými učenci byly z výše uvedených důvodů vytvořeny zvláštní předpisy, které stanovují postupy pro vykrvení masa, tzv. košerování a rovněž způsob, jakým mají být zvířata usmrcena, tedy šchitu, rituální porážku.

5.2.1 Šchita – rituální porážka

Je zakázáno jíst maso s duší, to znamená, že není možné konzumovat maso zvířete, které je ještě naživu: „*Jen maso oživené krví nesmíte jíst.*“ (Gn 9:4) Zvíře tedy musí být poraženo dříve, než je přistoupeno k jeho zužitkování. Navíc by mělo být usmrceno takovým způsobem, aby z jeho těla vyteklo co nejvíce krve. Tento rituální způsob porážky se nazývá *šchita* a spočívá v proříznutí hrdla zvířete.⁴⁹

V této souvislosti je vhodné se zmínit, že v judaismu je kladen důraz na humánní přístup ke všem tvorům. Hebrejský výraz *Ca'ar ba'alej chajim* znamená „způsobení bolesti živému tvorů“ a jedná se o čin, který je židovským zákonem přímo zakázaný. Vychází z jedné ze základních myšlenek judaismu, která je v Bibli vyjádřena těmito verši: „*Hospodin je ke všem dobrotivý, nade vším, co učinil, se slitovává.*“ (Ž 145:9) Tóra například zakazuje odebrat matku od jejích mláďat (Dt 22:6), vybírat vajíčka z hnízd, je-li tam přítomna samička (Dt 22:6), vařit kůzle v mléce jeho matky (Ex 23:19) atd. Rovněž zvíře má být usmrceno tak, aby mu bylo způsobeno co nejméně trápení. I v pravidlech rituální porážky tak nacházíme například ustanovení o zákazu porážení mláďat mladších sedmi dnů, nebo zákaz usmrcení matky a jejího mláděte ve stejný den. Židé považují rituální porážku za nejhumánnější způsob usmrcení zvířete. Složitou soustavu zákonů, která je rabínskými učenci předepisována při porážce, pak označují za jakousi pojistku, která má toto utrpení zmírnit.⁵⁰

K *šchitě* jsou způsobilá pouze zvířata, která jsou podle pravidel kašrutu označena jako čistá.⁵¹ Tímto rituálním způsobem jsou usmrcováni pouze savci a ptáci, ryby je možno usmrtit jiným vhodným způsobem, například vylovením.⁵² Předpisy ohledně rituální porážky se vztahují na nástroj, kterým se porážka provádí, na osobu, která ji provede a na místo a metodu porážky. Šchitu provádí speciálně vyškolený řezník – *šochet*, který podléhá dohledu rabinátu. Může jím být pouze věřící

⁴⁹ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 96.

⁵⁰ LANCASTER, B. *Judaismus*, s. 118.

⁵¹ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 96.

⁵² DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 159.

a praktikující dospělý žid, který složil příslušné zkoušky, jež prokazují jeho znalost pravidel šchity, je manuálně zručný a fyzický zdatný.⁵³

Před samotným usmrcením zvířete je šochetem vysloveno požehnání: „*Požehán jsi, Pane Bože, králi vesmíru, jenž jsi nám požehnal příkázání a nařídils nám šchitu.*“⁵⁴ Poté je šochetem jediným rychlým tahem provedeno proříznutím hrdla, kdy se přetrhne jak průdušnice, tak krční tepna a důležité nervy. Zvíře umírá prakticky okamžitě, bez dlouhého trápení.⁵⁵ K tomuto úkonu se používá speciální nůž, jehož délka by měla odpovídat dvojnásobku šířky krku zvířete, které je poráženo. Proto se v závislosti na velikosti zvířete používají speciální druhy nožů: zvláště na drůbež, pro ovce a kozy a pro hovězí dobytek.⁵⁶ Je zakázáno, aby se nůž určený pro šchitu používal také pro jiné účely. Musí být dokonale ostrý, jeho sebemenší vada způsobuje neplatnost porážky. Zvíře zabitá takovým způsobem je *nevela*, a tudíž nekošer.⁵⁷

5.2.1.1 Bdika

Po samotné porážce následuje ohledání - *bdika*, tj. je třeba ověřit, zda porážka proběhla předepsaným způsobem a zda je maso způsobilé ke konzumaci.⁵⁸ Ohledání je prováděno *šochetem* a jednou nezávislou osobou.⁵⁹ Úkolem šocheta je zkontrolovat, zda byly správně přeříznuty hrtan a jícen na krku zvířete. Následně prohlédne také nůž po porážce, aby si ověřil, že nebylo poškozeno jeho ostří. Pokud v těchto případech nalezne závadu, je zvíře označeno za *nevela* a nevhodné ke konzumaci. Jestliže proběhl samotný postup v pořádku, zkoumá se mrtvé zvíře, zda nebylo nemocné nebo postiženo zraněním:⁶⁰ „*Nesmíte jíst žádnou zdechlinu.*“ (Dt 14:21) Za tímto účelem se prověřují některé vnitřní orgány – u dobytka jsou to především plíce a u ptáků střeva. V případě, že byla zjištěna nemoc zvířete nebo jeho poranění - je prohlášeno za trejfe, tedy nečisté, a tudíž rituálně nezpůsobilé k dalšímu požívání.⁶¹

⁵³ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 148.

⁵⁴ RODENOVÁ, C. *Kniha o židovské kuchyni*, s. 33.

⁵⁵ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?* s. 134.

⁵⁶ <http://www.omkosher.com>

⁵⁷ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 98.

⁵⁸ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 149.

⁵⁹ SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 135.

⁶⁰ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 150.

⁶¹ <http://www.torah.org/advanced/shulchan-aruch/archives.html>

5.2.1.2 Nikur

Maso zvířete, které bylo poraženo rituálně správným způsobem a nebylo shledáno jako trejfe nebo nevela, je také zapotřebí zbavit některých jeho částí, které není povoleno konzumovat: krev, určité části tuku a nerv zvaný *gid ha-naše*. Tato fáze zpracování masa se hebrejsky nazývá *nikur*, doslova „proražení“, „odstranění“⁶² a nepodléhají jí ptáci.⁶³

5.2.1.3 Tuk

Podle tradice není zvířecí tuk - *chelev* - vhodný ke konzumaci proto, že byl v období Chrámu používán jako zápalná oběť Hospodinu na oltáři, a tudíž určen pouze Bohu.⁶⁴ Tento zákaz je v Tóře opakovaně zmiňován: „*Všechn tuk patří Hospodinu*“ (Lv 3:16) „[...] *Nebudete jíst žádný tuk ani žádnou krev.*“ (Lv 3:17) „*Každý, kdo by jedl tuk z dobytčete, z něhož přinesl ohnivou oběť Hospodinu, bude vyobcován ze svého lidu.*“ (Lv 7:25)

Z tohoto důvodu je zapotřebí před úpravou vnitřností, z částí, které jsou obaleny tukem - jater, slezin, ledvin, střev, zvířecího žaludku, tuk odstranit.⁶⁵

5.2.1.4 Gid ha-naše

Cílem předpisu je úplné odstranění sedacího nervu a šlachy v zadní části zvířete⁶⁶. Původ tohoto přikázání lze nalézt v knize Genesis, kde je řečeno: „*Synové Izraelcovi nejedí až podnes šlachy při kyčelním kloubu, protože Bůh poranil Jákobovi šlachy při kyčelním kloubu.*“ (Gn 32:33) Tento biblický příběh vypráví o boji Jákoba s tajemným neznámým, který náhle vyšel z temnoty a způsobil mu zranění šlachy kyčelního kloubu. Onen tajemný ho posléze přejmenuje z Jákoba („úskočný“) na Izrael, což v hebrejštině znamená „ten, který zápasil s Bohem.“ (Gn 32:29) Jednalo se o pojmenování, které pro židovský národ platí dodnes.

⁶² NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 128.

⁶³ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 358.

⁶⁴ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 128.

⁶⁵ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 360.

⁶⁶ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 150.

Jelikož oddělení sedacího nervu a šlachy není snadnou záležitostí a vyžaduje značnou zručnost a praxi, je obvyklé, že košer řezníci prodávají zadní části do nekošer obchodů a jako košer se prodává pouze přední část.⁶⁷

5.2.1.5 Krev

Posledním úkolem šocheta je odstranění cév, žil a tepen, neboť v těchto částech zůstala dosud nahromaděná a sražená krev. Pozornost je zaměřena zejména na ty části, kde dochází k největšímu prokrvení tkání, patří k nim hlava, jazyk, krk, srdce, jícen, průdušnice a plíce.⁶⁸ Tento úkon rovněž vyžaduje značnou zručnost řezníka, části masa totiž nesmějí být poškozeny a zároveň je nutné dodržet všechny rituální předpisy.⁶⁹

Nařízení souvisí se zákazem požívání krve, o kterém již bylo pojednáno v předchozí části.

5.2.2 Košerování

Poté, co šochet dokončil svůj poslední úkol, je řada na židovské hospodyně, aby dokončila přípravu masa tak, aby bylo v souladu s předpisy a tedy vhodné k dalšímu zpracování v židovské domácnosti tj., abychom o masu mohli říct, že je košer. Košerování masa znamená odstranit z tkání poslední zbytky krve.⁷⁰ Halacha stanovuje dvě základní metody košerování: solením a pálením. Pro všechny druhy masa jsou vhodné obě dvě, pouze s jednou výjimkou - a tou jsou játra, která se musí košerovat pálením. Košerováno pálením musí být rovněž maso, od jehož porážky uplynuly více jak tři dny.⁷¹ To je odůvodňováno tím, že krev v mase již zatuhla a nelze ji vytáhnout solením. S těmito metodami opět souvisí určité postupy, které musí být dodrženy, ty zahrnují naložení, nasolení, umytí soli nebo opečení nad ohněm.⁷²

⁶⁷ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 97.

⁶⁸ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 360.

⁶⁹ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 155.

⁷⁰ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 155.

⁷¹ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 359-363

⁷² JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 103-104.

5.2.2.1 Košerování solením

Procedura naložení masa spočívá v tom, že se maso opláchne vodou a poté se na půl hodiny naloží do nádoby s vlažnou vodou tak, aby bylo zcela ponořené. Maso se následně nasolí jemně hrubou solí asi na jednu hodinu, přičemž by mělo být položeno tak, aby mohla krev volně odtékat. Po této době se maso třikrát důkladně opláchne ve vodě. Tím je metoda solení ukončena.⁷³ Maso se nesmí během této doby krájet.⁷⁴ V případě, že maso zůstane ve vodě déle než dvacet čtyři hodin, nesmí se konzumovat.⁷⁵

5.2.2.2 Košerování pálením

Metodu pálením lze použít na jakýkoliv druh masa, ale jak bylo již výše uvedeno, pokud se týká jater, ta mohou být košerována pouze pálením. Zvířecí a kuřecí játra totiž obsahují tolik krve, že by ji sůl nebyla schopna vytáhnout.⁷⁶ Obdobně jako při solení masa se játra omyjí vlažnou vodou, aby byla zbavena veškeré viditelné krve. Po nasolení jemně hrubou solí se okamžitě opalují na rožni nebo kovovém roštu nad plamenem, dokud nezmění barvu a nevytvoří se kůrka. Pak se třikrát opláchnou, aby se odstranila krev, která ještě zůstala na povrchu. Následně je možné přistoupit k jejich dalšímu tepelnému zpracování. V případě, že košerovaná játra po jejich rozříznutí mají tmavě hnědou barvu, jsou označena jako trejfe, znamená to totiž, že nebyla řádně propečena. Pokud je metodou pálení zpracováváno jiné maso, postup je obdobný jako u jater.⁷⁷

5.3 Maso a mléko

K dalším typickým znakům židovské kuchyně patří přísné oddělování masitých a mléčných pokrmů. Veškeré košer maso a výrobky z něho připravené se nesmí konzumovat společně s mlékem nebo s potravinami, ve kterých je mléko jednou z přísad. Tento zákaz je v Tóře opakován celkem na třech místech: „*Nebudeš vařit kůzle*

⁷³ GANZFRIED, Š. *Kicur šulchan aruch: Kniha I.*, s. 194-195.

⁷⁴ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 361.

⁷⁵ GANZFRIED, Š. *Kicur šulchan aruch: Kniha I.*, s. 194.

⁷⁶ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 105.

⁷⁷ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 363.

v mléku jeho matky“ (Ex. 23:19, Ex 34:26, Dt 14:21) a je znám jako nařízení „maso v mléce“ *basar be-chalav*.⁷⁸

Rabínští učenci z příkázání odvodili, že je zakázáno vařit mléko a maso dohromady, jíst směs z takového masa nebo z ní mít nějaký užitek. Židé, kteří toto pravidlo dodržují, tak v praktickém životě nejedí mléčnou a masitou stravu společně, i když byla uvařena odděleně. Maso a mléko se nesmí smíchat ani v žaludku. Z tohoto důvodu je potřeba mezi konzumací mléčných a masitých pokrmů ponechat určitý časový odstup. Názory na to, jak dlouho by se mělo mezi konzumací těchto jídel čekat, se mezi židovskými komunitami liší. Obecně však platí, že delší časový úsek je potřeba v případě, že bylo nejprve podáno masité jídlo, než naopak. To je vysvětlováno tím, že mléčné výrobky jsou rychleji stravitelné.⁷⁹ Po konzumaci mléčných výrobků, podle výkladu některých učenců, postačí jenom vypláchnout ústa nebo sněžení neutrální potraviny – například chleba. Zatímco po požití masa je potřeba počkat i několik hodin (cca 3-6 hod.)⁸⁰

V praktickém životě se problémy se smíšením masitých a mléčných produktů vyskytují velmi často. Řešení, které našli rabínští učenci, je však velmi komplikované. Je třeba určit vzájemný poměr složek, které byly navzájem smíchány. Pokud nechtěně přimísená část tvoří jen jednu šedesátinu z celku, je možno pokrm konzumovat. V těchto případech doporučují předpisy obrátit se na rabínskou autoritu.⁸¹

Pravidla zároveň zakazují mít z takového jídla nějaký užitek. Znamená to, že pokud v židovské domácnosti dojde k tomu, že se smísí masité a mléčné produkty, nelze tuto směs prodat ani nežidovi nebo s ní například krmit domácí zvířata.⁸²

V této souvislosti je třeba zmínit, že ryba není považována za maso a je tedy možné ji konzumovat společně s mlékem.⁸³

Tento předpis vede k používání dvou oddělených sad nádobí, dvou kuchyňských dřezů, příborů, utěrek, kamen atd.⁸⁴ Tedy cokoliv má masný charakter, nesmí být smícháno s mlékem jak během samotné přípravy, tak i samotné konzumace.

⁷⁸ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 83.

⁷⁹ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 105-106.

⁸⁰ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 368.

⁸¹ <http://www.torah.org/advanced/shulchan-aruch/archives.html>

⁸² JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 107.

⁸³ Tamtéž, s. 106.

⁸⁴ Tamtéž, s. 106.

5.3.1 Košerování nádobí

Jak již bylo výše uvedeno, požadavek na oddělování mléčné a masité stravy vyžaduje používání dvojího nádobí, ale i ostatního vybavení kuchyně. Z toho vyplývá také další povinnost - rituálně očistit nádobí, které se stalo *trejfe* – nečisté, například právě z toho důvodu, že se smísily masité a mléčné pokrmy. Košerování samozřejmě vyžadují také nádoby a kuchyňské náčiní, které se dostaly do kontaktu s nekošer potravinami. Doslova je třeba odstranit každou „pachut“ jídla, která se absorbovala do nádoby. Je zakázáno použít takovou nádobu do doby než se znovu vykošeruje.⁸⁵ Svě opodstatnění má tato činnost také před svátkem Pesach, kdy předpisy stanovují zbavit domácnost a kuchyni všeho kvašeného - *chamce*. Košerování se provádí dvojitým způsobem – vařící vodou - *hag'ala* a ohněm - *libun*.⁸⁶ Při rozhodování, který způsob použít, lze podle rabínů použít jednoduché pravidlo: „jak dovnitř, tak ven“. Což znamená, že způsob košerování závisí na tom, jak se nádoba používá – pokud na vaření – košeruje se *hag'alou*, pokud na pečení – košeruje se *libunem*.⁸⁷

Předpisy pro košerování před svátkem Pesach jsou složité, a proto se doporučuje mít zvláštní sadu nádobí jen pro tuto příležitost. Z veškerého kuchyňského zařízení, plotny, nádobí, trouby je třeba odstranit vše kvašené - *chamec* a jeho chuť, kterou absorbovaly, aby je bylo možné použít na Pesach. Košerovat na Pesach například nelze nádobí vyrobené z hlíny, čínského porcelánu, smaltované nádobí a keramiku, protože ponořením do horké lázně by se zničilo. Předměty z materiálu, který košerovat lze – z kovu, ze dřeva, hliníku a kamene, lze zase vykošerovat jen tehdy, pokud je nádobí vyrobeno z jednoho druhu materiálu. Nádobí určené ke košerování by se nemělo používat dvacet čtyři hodin předem. Před samotným košerováním je nutné nádobí dokonale vyčistit od všech nečistot a rzi.⁸⁸

⁸⁵ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 379.

⁸⁶ GANZFRIED, Š. *Kicur šulchan aruch: Kniha II.*, s. 78.

⁸⁷ <http://www.fzo.cz/judaismus/dokumenty-ke-stazeni-2/>

⁸⁸ <http://www.fzo.cz/judaismus/dokumenty-ke-stazeni-2/>

6 PARVE

V předpisech regulujících stravování židů se kromě základního rozdělení produktů z říše živočišné a rostlinné, které jsou následně z hlediska jejich rituální způsobilosti posuzovány buď jako „čisté“ nebo „nečisté“, setkáváme s dalším pojmem – *parve*, což znamená „neutrální“. Za neutrální jsou v židovské kuchyni považovány všechny potraviny, které nepatří mezi mléčné nebo masové produkty a ani z nich nejsou vyrobeny.⁸⁹ Parve jsou všechny potraviny rostlinného původu, například obiloviny, zelenina, houby, těstoviny, luštěniny, chléb⁹⁰, ale za podmínky, že byly náležitě zkontrolovány, zda neobsahují hmyz, červi atd.⁹¹ Mezi parve potraviny se dále řadí vejce⁹² a dokonce také ryby, které nejsou považovány za maso.⁹³ Tyto potraviny se smějí kombinovat s mléčnými nebo masovými výrobky. V závislosti na tom, zda se připravují s mléčným nebo masitým pokrmem, je používáno také příslušné nádobí. Pokud se parve pokrmy připravují jako samostatný pokrm, je zvykem používat zvláštní nádobí.⁹⁴ Také v tomto případě je uplatňováno pravidlo, že za košer produkty jsou považovány pouze ty, které vyprodukuje košer zvíře. Například vejce nebo kaviár ze zakázaného druhu jsou považovány za nekošer produkty.⁹⁵ Ačkoli ryba není považována za maso, není povoleno ji konzumovat s masem. Tento předpis rabinští učenci odůvodňují tím, že je to pro zdraví člověka škodlivé.⁹⁶

⁸⁹ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 136.

⁹⁰ RODENOVÁ, C. *Kniha o židovské kuchyni*, s. 34.

⁹¹ GANZFRIED, Š. *Kicur šulchan aruch: Kniha I.*, s. 246.

⁹² RODENOVÁ, C. *Kniha o židovské kuchyni*, s. 34.

⁹³ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 159.

⁹⁴ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 136.

⁹⁵ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 100.

⁹⁶ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 371.

7 VÍNO

Víno je v židovské tradici považováno nejen za zdroj radosti a potěšení člověka, ale stalo se také symbolickým a posvátným nápojem užívaným při náboženských obřadech a rituálech, zejména o svátcích a významných dnech.

S pitím vína je zdůrazňována také uměřenost v jeho konzumaci. V knize Leviticus tak nacházíme původ předpisu, který se vztahuje k jeho požívání - zákazem pití vína v době výkonu náboženských povinností:

„Ty ani tvoji synové s tebou nesmíte pít víno nebo opojný nápoj, když budete vcházet do stanu setkávání, abyste nezemřeli. To je provždy platné nařízení pro všechny vaše pokolení.“ (Lv 10:9)

Rabínskými učenci byl tento zákaz později rozšířen o zákaz jakéhokoliv vína, které pocházelo od nežidů. Uvedené prikázání má svůj původ již ve starověku, kdy bylo víno využíváno také pro pohanské a křesťanské rituály a židé si nemohli být jisti, zda víno od nežida nebylo předtím zneužito k modloslužbě.⁹⁷

V současné době je nadále v platnosti zákaz nežidovského vína. A to i přesto, že otázka modloslužebnictví již přestala být aktuální. To je rabíny odůvodňováno tím, že k vínu se váže jedna jeho vlastnost - schopnost vzájemně sblížovat lidi. Při společné konzumaci vína s nežidem může podle jejich názoru docházet k nežádoucímu navázání blízkého vztahu, jehož následkem jsou smíšené sňatky a s nimi spojené nebezpečí asimilace židovského národa.⁹⁸ V této souvislosti učenci poukazují na slova v knize Leviticus, kde je řečeno: *„Budete svatí pro mne, neboť já Hospodin jsem svatý. Oddělil jsem vás od každého jiného lidu, abyste byli moji.“* (Lv10:9)

Nejen konzumace nežidovského vína je zakázána, předpisy se rovněž vztahují na výrobu a manipulaci s židovským vínem. Do doby než je tepelně zpracováno, smí během procesu výroby s vínem manipulovat pouze věřící žid. Zákaz se vztahuje rovněž na otevírání a nalévání košer vína nežidem. Pro případ, že je víno přepravováno nebo skladováno někým jiným než židem, musí být láhev opatřena dvojitou pečetí.⁹⁹

⁹⁷ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 240.

⁹⁸ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 101.

⁹⁹ GANZFRIED, Š. *Kicur šulchan aruch: Kniha I.*, s. 250.

Tyto předpisy se vztahují na víno vyrobené z plodů vinné révy, ale zároveň také na vinné produkty, jako například brandy, koňak nebo hroznovou šťávu.¹⁰⁰ Halachické předpisy rovněž varují před mnohými dalšími produkty, které mohou obsahovat nežidovské víno: například cukrovinky, čokoláda atd.¹⁰¹

Pravidla se vztahují pouze na víno a jeho složky, a tak je možné s židem konzumovat jiné košer alkoholické nápoje: pivo, whisky, vodku, gin, likéry atd.¹⁰² U nás je známá vizovická slivovice.¹⁰³

¹⁰⁰ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 102.

¹⁰¹ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 376.

¹⁰² JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 102.

¹⁰³ BARECKI, J. *Židovská kuchyně*, s. 9.

8 NEŽIDOVSKÉ JÍDLO

Obdobně jako u nežidovského vína, je účelem tohoto předpisu zabránit přílišnému sblížení židů s nežidy ze strachu před smíšeným manželstvím, které by mohlo vést k jejich asimilaci. Na místě je také obava, že nežidovské potraviny obsahují zakázané složky. Tyto předpisy se vztahují zejména na nežidovský chléb, nežidovské mléko a jídlo, které bylo uvařeno nežidem.

8.1 Nežidovský chléb (pat akum)

Žid podle halachického předpisu nesmí konzumovat ani takový chléb, který neobsahuje žádné zakázané složky.¹⁰⁴ Těmi se mají na mysli zejména nekošer kvasnice nebo vepřové sádlo, kterým bývají potírány plechy na pečení atp.¹⁰⁵ Zákaz rozlišuje mezi chlebem pečeným na prodej a chlebem pečeným doma, kdy ve druhém případě jsou předpisy přísnější. Pokud byl chléb pečený v pekárně a žid se na jeho přípravě nějakým způsobem podílel, povoluje halacha jeho konzumaci. Přičemž podíl na pečení může být třeba jen takový, že žid zapne pec.¹⁰⁶

Problém však nastává v okamžiku, pokud v místě není žádný židovský pekař. V takovém případě rabíni povolili nakupovat chléb u nežidovského pekaře, ale za podmínky, že bylo předtím spolehlivě zjištěno, že je košer.¹⁰⁷ Chléb pečený nežidem doma je považován za jídlo vařené nežidem a je zakázáno ho jíst.¹⁰⁸

8.2 Nežidovské mléko (chalav akum)

Za nekošer mléko je považováno takové, které bylo nadojeno bez židovského dohledu. Stejně tak je zakázáno jíst sýr, který byl z tohoto mléka vyroben, a to i v případě, že neobsahuje zakázané látky.¹⁰⁹ V praxi některé rabínské autority povolují

¹⁰⁴ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 374.

¹⁰⁵ BONDYOVÁ, R. *Boží hody: Jak jedli Židé v Čechách a na Moravě*, s. 30.

¹⁰⁶ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 374-375.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 375.

¹⁰⁸ GANZFRIED, Š. *Kicur šulchan aruch: Kniha I.*, s. 202.

¹⁰⁹ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 376.

konzumaci mléka a sýrů od nežidů, ale pouze tehdy, jestliže je jejich výroba kontrolována státem.¹¹⁰

8.3 Jídlo uvařené nežidem

Zatímco u mléka a masa existuje ve výkladu rabínů jistá tolerance v předpisech, konzumovat jídlo, které bylo uvařeno nežidem, je přísně zakázáno. Zákaz se týká také jídla, při jehož přípravě byly použity košer suroviny. Pokud by se však žid podílel nějakým způsobem na vaření, tento zákaz neplatí a jídlo je možné jíst. Tento předpis se nevztahuje na potraviny, které se konzumují syrové – například jablko, mrkev atp., platí však pro vejce. I když je vejce možné jíst syrové, pokud ho nepřipravoval žid, je považováno za nekošer.¹¹¹

¹¹⁰ GANZFRIED, Š. *Kicur šulchan aruch: Kniha I.*, s. 205.

¹¹¹ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 375.

9 ZAKÁZANÉ KŘÍŽENÍ

Zákaz křížení druhů – v hebrejštině se pro tento pojem používá výraz *kil'ajim*, což doslova znamená „rozmanitý druh.“¹¹²

Původ předpisu nacházíme v Tóře na několika místech: „*Dbejte na má nařízení. Když budeš připouštět dobytek, nesmíš křížit dvojí druh. Svě pole nebudeš osívat dvojím druhem semene. Nebudeš nosit šaty utkané z dvojího druhu vláken.*“ (Lv 19:19) „*Neosázíš svou vinici dvojím druhem, jinak bude nedotknutelné všechno, jak sadba, kterou jsi zasadil, tak úroda z vinice. Nebudeš orat s volem a oslem zapřaženým spolu. Nebudeš si oblékat tkaninu ze směsi vlny a lnu.*“ (Dt 22:9-11)

Jak vyplývá z výše uvedených veršů, tento zákaz se vztahuje na křížení různých druhů zvířat, zejména domácích, osívání pole dvěma druhy semen a také nošení oděvu, který byl vyroben z látky utkané ze směsi vláken vlny a plátna.¹¹³

Rabínští učenci se pokoušeli najít logické odůvodnění uvedeného přikázání následujícím vysvětlením: Bůh stvořil každého tvora s určitými vlastnostmi a s jistým záměrem. To je důvodem, proč si má každý druh zachovat své vlastnosti „podle svého druhu“. Křížením druhů, podle rabínů, ztrácejí oba dva druhy své původní vlastnosti. Člověk tak zasahuje do dokonalého Božího díla.¹¹⁴

V případě zvířat sice halachické předpisy zakazují křížení druhů, ale ani v Tóře nenacházíme zákaz užívat výsledky tohoto křížení. Tak je například povoleno používat mulu nebo mezka.¹¹⁵

Mnohem přísněji je na tento zákaz pohlíženo v souvislosti s křížením rostlin, zejména pokud se jedná o vinice. Výsledky křížení révy a jiných rostlin se nejen nesmějí jíst, ale zároveň je také zakázáno mít z takového produktu jakýkoliv užitek. To je rabíny odůvodňováno poukazem na verše v knize Deutoronomium, kde je řečeno, že veškerá sadba i úroda se zakázaným křížením stává „nedotknutelnou“, což znamená, že propadne Bohu. Podle jiného výkladu rabínů je potřeba takové části vinic spálit. Uvedený zákaz se vztahuje také na vinice, které se nacházejí mimo izraelské území.¹¹⁶

¹¹² NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 89.

¹¹³ Tamtéž, s. 89.

¹¹⁴ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 402.

¹¹⁵ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 124.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 124.

10 DOHLED NAD POTRAVINAMI

V oblasti předpisů, které se zabývají stravováním příslušníků židovské komunity, má své významné místo dozor nad potravinovými výrobky. Tento dohled se nevztahuje pouze na samotnou výrobu, ale také na dodavatele jídel. Pod kontrolu tak spadají firmy na výrobu konzervovaných a balených potravin, pekaři, řezníci, ale i hotely, restaurace a obchody.¹¹⁷ Pro židy se tato otázka stala aktuální zejména v dnešní době, kdy je trh s potravinami zaplaven produkty, které obsahují řadu přísad neznámého původu. Často nejsou ani uvedeny ve složení výrobku a je takřka nemožné určit, zda splňují náležitá kritéria kašrutu, tedy nejsou vyrobeny ze zakázaných látek. V minulosti, kdy se pokrmy připravovaly pouze ze surovin, které si židé obstarali ze svých vlastních zdrojů, byla situace v této oblasti mnohem jednodušší. Je tedy zapotřebí, aby dozor nad košer potravinami vykonávali odborníci, kteří rozumějí různým výrobním etapám zpracování a vyznají se v potravinářské chemii.¹¹⁸ Za dohled či dozor – hebrejsky *hašgacha* - je zodpovědná rabínská autorita, která ke kontrole pověřuje náboženského dozorce – *mašgiacha*.¹¹⁹ Ten prohlíží výrobní, kontroluje složení výrobků a vytváří podrobnou dokumentaci. Na jeho návrh je výrobcí nebo dodavateli vydána rabinátem tzv. ověřovací pečeť – *hechšer*, která potvrzuje, že produkt je z hlediska kašrutu shledán jako nezávadný a lze jej konzumovat.¹²⁰

V České republice má jako jediný oprávnění vydávat osvědčení *hechšer* o rituální způsobilosti potravin a nápojů tzv. košer - Rabinát Židovské obce v Praze. Podle informací pražského rabinátu je pro potřeby věřících židů zajištěna neustálá služba *mašgiacha* v několika stravovacích objektech. Košer certifikáty obdržely například výrobky společností Budějovický Budvar (veškeré pivo), Plzeňský prazdroj (pivo Pilsner Urqel, Velkopopovický kozel, Gambrinus, Radegast) nebo společnost Zelená Bohdaneč (ovocné pálenky, med, mošty) atd.¹²¹

¹¹⁷ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 44.

¹¹⁸ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 356.

¹¹⁹ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 47.

¹²⁰ <http://kehilaprag.cz/>

¹²¹ <http://kehilaprag.cz/>

11 RITUÁLY ŽIDOVSKÉ DOMÁCNOSTI

Židovský život je silně zaměřen na domov. Domov pro žida neznamena jen místo odpočinku, ale zároveň se také stává středem jeho náboženského života, ve kterém se odehrávají rituály všedního i svátečního dne. U rodinného stolu se scházejí členové ke společným pokrmům, pronášejí modlitby, společně zpívají liturgické písně a jsou zde vychovávány děti. V Talmudu je židovská domácnost přirovnána k malému chrámu a stůl k malému oltáři.¹²² A tak k tradičnímu vybavení židovské domácnosti patří předměty pro domácí obřady: šabatové a chanukové svícny, šabatové kořenky, sváteční poháry, sederová místa, zvláštní nádoby na Pesach atd. Obdobně jako se posvěcuje nová židovská domácnost malým náboženským obřadem, rovněž veškerému kuchyňskému náčiní musí být požehnáno ponořením do speciální lázně zvané *micva*.¹²³ Také pokrmy je třeba posvětit, a proto je s nimi spojena řada požehnání. Podle rabínského výkladu se stůl stává oltářem teprve tehdy, když je požehnáno jídlu, které bylo připraveno v souladu s Božími příkázáními. Jídlo patří Bohu jako zaopatřovateli všeho živého a kdo z něj chce mít požitek, musí za něj nejdříve vyjádřit Bohu svou vděčnost.¹²⁴ Požehnané pokrmy se tak stávají nejen potravou pro tělo, ale i pro ducha. S rituály souvisí rovněž způsob chování, kterým člověk vyjadřuje úctu a dodává vážnosti každému úkonu.

11.1 Požehnání pokrmům

Židé mají zakázáno ochutnat jakýkoliv pokrm, dokud nad ním nepronosou požehnání. Rabínské učenci zdůrazňovali význam požehnání před a po požití potravy a poukazovali na slova uvedená v Bibli:¹²⁵ „*Lid totiž nebude jíst, dokud on nepřijde. Teprve až on požehná obětnímu hodu, budou pozvaní jíst.*“ (1S 9:13) „*Budeš jíst dosyta a budeš dobrořečit Hospodinu, svému Bohu, za tu dobrou zemi, kterou ti dal.*“ (Dt 8:10)

¹²² Po zničení druhého Chrámu v Jeruzalémě římskými vojsky v r. 70 n. l. židovský stůl zaujal místo oltáře - viz NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 132.

¹²³ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 162.

¹²⁴ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 76.

¹²⁵ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 150.

11.1.1 Požehnání před jídlem

Kategorie požehnání, která jsou pronášena před jídlem, se hebrejsky nazývá *Birchot ha -nehenin*, což znamená „Požehnání před užíváním dobrého tohoto světa“.¹²⁶

Rabíni stanovili, že s každým druhem jídla se má pojit vlastní požehnání, přičemž chléb a víno jsou považovány za natolik významné potraviny, že mají mít své vlastní.¹²⁷

Chléb je považován za nejdůležitější potravinu, a proto požehná-li věřící chlebu, nemusí již pronášet požehnání nad dalšími pokrmy, které se během hostiny podávají, jako je například maso, ryba, zelenina nebo mléčné výrobky.¹²⁸ Speciálně požehnat se však kromě vína musí také pokrmům, které tvoří hlavní část chodu, těmi se mají na mysli například dezerty a cukrovinky.¹²⁹

11.1.1.1 Požehnání nad chlebem - *ha-moci*

Chléb je příkladem symbolické potraviny. V biblické tradici je upomínkou na dobu, kdy Bůh živil izraelské syny v Sinajské poušti nebeskou manou. Chléb je pro židy nebeským darem. Proto se k němu vztahuje řada zvláštních příkázání. Halacha například předepisuje povinnost umýt si rituálním způsobem ruce před jeho konzumací. Jídlo, před kterým je konzumován chléb, je totiž chápáno jako hostina. Požehnání *ha-moci* by mělo být proneseno bezprostředně po umytí rukou. Při recitaci požehnání je zvykem položit na bochník chleba ruce,¹³⁰ židé tím vyjadřují svoji vděčnost Bohu za to, že jim dává chléb. Za chléb jsou považovány podle halachy také *chala*, veka, bochánky a *macesy*.¹³¹

11.1.2 Požehnání po jídle

„Pochválen buď Pán Bůh náš, král světa, jenž ke své dobrotě, milosti a lásce a slitování živí svět celičky ! Všemmu tělu dává chléb, neboť neskonale je milosrdenství jeho. Pro jeho velkou dobrotu nikdy nám sousto nescházelo a nebude se nám nedostávat

¹²⁶ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 76.

¹²⁷ Tamtéž, s. 77.

¹²⁸ Tamtéž, s. 78.

¹²⁹ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 120.

¹³⁰ Tamtéž, s. 117-119.

¹³¹ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 77.

na věky věků. Pro jméno jeho veliké ! Vždyť on všechny živí, o všechny pečuje, ke všem je dobrotivý a potravu připravuje všem svým tvorům, co jich stvořil ! Pochválen buď, Pane Bože, jenž živíš vše !“ (Z modlitby po jídle)¹³²

Po skončení jídla židé vyslovují poděkování Bohu za to, že jim pomohl uspokojit jejich tělesné potřeby. Halachické předpisy nařizují po konzumaci potravy rituální umytí rukou.¹³³ V případě, že byl součástí tabule také chléb, recituje se, obdobně jako u požehnání před jídlem, zvláštní požehnání, které je v judaismu známo pod pojmem *birkat ha – mazon*.¹³⁴ Nejprve je však potřeba odstranit ze stolu všechny nože nebo je alespoň zakrýt.¹³⁵ Stůl je totiž přirovnáván k oltáři, který se podle biblické tradice nesmí „otesávat železem“. ¹³⁶ Pokud se po jídle recituje *birkat ha – mazon*, již není potřeba vyslovovat další požehnání pro ostatní pokrmy, a to ani v případě vína a cukrovinek.¹³⁷

11.2 Chování u stolu

Rabínskými učenci byly předpisy týkající se pravidel chování u stolu rozvedeny do nejmenších podrobností. Z příkázání se například dozvídáme o povinnosti přestat jíst, pokud váženější spolustolovník udělal v konzumaci pokrmu přestávku,¹³⁸ o nařízení hovořit u stolu pouze o důležitých a významných věcech – například o Tóře,¹³⁹ o zákazu házet během stolování jakýmkoli jídlem, nebo krmit domácí zvíře pokrmem, který byl připraven pro člověka. Předpisy se kupříkladu zabývají i takovými detaily jako je počet doušek potřebných pro vypití poháru vína: jeden je nepostačující, takový člověk je považován za pijáka, tři jsou známkou vybíravosti, ideální počet jsou podle rabínů dva.¹⁴⁰

Tím, co však všechny předpisy spojuje, je důraz na úctu k podávanému jídlu jako Božímu daru a osvojení si obecně platných pravidel společenského chování u stolu.

¹³² LANGER, J. *Talmud*, s. 32.

¹³³ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 122.

¹³⁴ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 81.

¹³⁵ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 122.

¹³⁶ GANZFRIED, Š. *Kicur šulchan aruch: Kniha I.*, s. 226.

¹³⁷ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 121-122.

¹³⁸ GANZFRIED, Š. *Kicur šulchan aruch: Kniha I.*, s. 219.

¹³⁹ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 120.

¹⁴⁰ GANZFRIED, Š. *Kicur šulchan aruch: Kniha I.*, s. 218-220.

12 SVÁTEČNÍ DNY

V judaismu nejsou svátky jen oslavou a připomenutím si určité události. Židé se v tomto období vracejí v čase, symbolicky prožívají dávno minulé skutečnosti, které svátek připomíná. Důležitou roli hraje rodina a domov. U sváteční rodinné tabule všichni přítomní, od malých po velké, společně debatují a studují význam historické události. Pokrmy nejsou jen doplňkem slavnosti, ale většina z nich má svůj symbolický význam. Každý svátek má svůj jedinečný průběh a atmosféru, doprovázejí ho modlitby, společná bohoslužba, obdarování bližních a další.

12.1 Šabat

Běh všedních dní se v židovské komunitě jednou týdně přerušuje oslavou šabatu, který je považován za prásvátek židovského národa. Je vyvrcholením sedmidenního týdne, dnem věnovaný modlitbě, zpěvu, studiu Tóry a svěcení odpočinku. Oslava začíná v pátek se západem slunce a končí v sobotu po východu hvězd.¹⁴¹ Šabat je připomínkou odpočinku Boha po jeho stvořitelském díle, kdy sedmý den Bůh požehnal jako svatý a přikázal, že musí být svěcen. Tento příkaz nacházíme v Tóře opakovaně a je také jedním z desatera přikázání: „*Pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý. Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci. Ale sedmý den je den odpočnutí Hospodina, tvého Boha...*“ (Ex 20:8)

Rabíniští učenci z přikázání „*Střez den odpočinku, abys jej světil*“¹⁴² odvodili, že znesvěcení šabatu je vykonávání jakékoliv činnosti, která odpočinek narušuje.¹⁴³ Za činnost, která svatost šabatu narušuje, je považována jakákoli úmyslná tělesná činnost, která vytváří nové věci.¹⁴⁴ Seznam činností, které jsou židům zakázány v době šabatu nacházíme již v Tóře: například hoření a rozdělávání ohně (Ex 35:3), vaření a příprava jídla (Ex 16:23), opouštět místo pobytu (Ex 16:29) atd. Talmudskými učenci byl pak na základě tohoto obecného vymezení zákazů vypracován celý jeden traktát

¹⁴¹ RODENOVÁ, C. *Kniha o židovské kuchyni*, s. 41.

¹⁴² V českém ekumenickém překladu Bible: „Dbej na den odpočinku, aby ti byl svatý“ viz Dt 5:12

¹⁴³ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 138.

¹⁴⁴ PAVLÁT, L. *Židé - dějiny a kultura*, s. 112.

(Šabat), který se zabývá rozbořem toho, co je a co není znesvěcením šabatu. Zakázané položky v něm byly rozděleny do třiceti devíti kategorií.¹⁴⁵

Dalším důvodem, proč židé tento svátek oslavují, nacházíme v knize Deuteronomium, kde je desatero rozšířeno o verše: „*Pamatuj, že jsi byl otrokem v egyptské zemi a že tě Hospodin, tvůj Bůh, odtud vyvedl pevnou rukou a vztaženou paží.*“ (Dt 5:15) Šabat má tedy nejen připomínat stvoření, ale také vysvobození izraelského národa z egyptského otroctví.

S poukázáním na verše v knize Exodus „*Šestáho dne ať připraví, co přinesou*“,¹⁴⁶ rabíni vypracovali předpis, že na šabat je nutné se přichystat a vše připravit. Je tedy zvykem, že příprava na šabat začíná již v pátek dopoledne vařením jídel, úklidem domu, vlastní očišťou. Také stůl je připraven - na stole je sváteční ubrus, nejlepší porcelán a příbory, uprostřed stolu se nachází svícen, na kterém musí být nejméně dvě svíčky.¹⁴⁷ Všechny domácí přípravy musí být ukončeny před západem slunce.

Během šabatu je stanovena povinnost sníst minimálně tři pokrmy: páteční večeři a dvě jídla během sobotního dne. Tento předpis byl odvozen z veršů knihy Exodus: „*Jezte dnes, neboť dnes je šabat Hospodinu, dnes nenaleznete nic na poli.*“ (Ex 16:25) Verš obsahuje třikrát slovo dnes a rabíni si jej vyložili tak, že o šabat se má jíst třikrát.¹⁴⁸

Asi půl hodiny před pátečním soumrakem hospodyně zapálí dvě světla na svícnu, kterými přivítá šabat.¹⁴⁹ Dvě světla symbolizují dvě duše, které má člověk o šabat. Přidanou duši je dokonalá duše, která má symbolizovat příští dokonalý svět a během šabatu člověka nabádat k radosti a potěšení.¹⁵⁰ Od této chvíle již žena nesmí vykonávat žádnou práci, která je o svátku zakázána. Po zapálení světel odchází členové rodiny do synagogy, kde probíhá páteční večerní bohoslužba.¹⁵¹

Rabínští učenci z verše *pamatuj na den odpočinku, abys jej světil* odvodili, že na něj má být pamatováno vínem. Proto je zapotřebí „posvěcení“ (kiduš) šabat u dělat

¹⁴⁵ COHEN, A. *Talmud*, s. 199.

¹⁴⁶ V českém ekumenickém překladu Bible: „Když budou připravovat, co přinesou“ viz Ex 16:5

¹⁴⁷ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 142.

¹⁴⁸ STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 38.

¹⁴⁹ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 141.

¹⁵⁰ STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 38.

¹⁵¹ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 142-144.

nad pohárem vína nebo košer vinného džusu.¹⁵² Po recitaci *kiduše* je nutné si umýt ruce před prvním šabatovým jídlem.¹⁵³

Tím jsou dva bochníky chleba – *chalot*¹⁵⁴ (viz příloha obrázek č. 1) ležící na svátečním stole, kde jsou přikryty ozdobným ubrusem. Tyto dvě *chalot*, hebrejsky nazývané *leem mišne*, doslova „dvojí chléb“, přeneseně také dvojí podíl, mají symbolizovat dvě porce nebeské many, které Izraelitům během jejich pobytu na Sinajské poušti seslal Bůh.¹⁵⁵ Po pět dní, jak se lze dočíst v biblickém příběhu, sbírali židé porci many, kterou ještě ten den snědli. Šestý den jim ale bylo nařízeno, aby sesbírali dvojitou porci many, protože „[...] *sedmý den je den odpočínutí*...“ (Ex 20:10) Tato mana nepadala na zem, ale na vrstvu rosy, a nakonec ji zakryla další vrstva rosy. Z tohoto důvodu zůstala mana čistá a čerstvá, dokud nebyla sebrána. To je také důvodem, proč jsou zakrývány bochníky u sváteční šabatové tabule – ubrusem dole a pokrývkou nahoře.¹⁵⁶

Sváteční hostina je zahájena tím, že otec odkryje chalu, položí na ní ruce, vysloví požehnání *ha-moci*, následně ji rozkrojí, posolí a ochutná. Poté si vezmou také ostatní členové rodiny kousek chaly, kterou si stejně jako hlava rodiny posypou solí.¹⁵⁷ Sůl nesmí na svátečním stole chybět, neboť je považována za symbol smlouvy člověka s Bohem, která byla naplňována přinášením obětí na chrámový oltář: „*Každý dar své přídavné oběti soli osolíš. Nenecháš svou přídavnou oběť bez soli smlouvy svého Boha. S každým svým darem přineseš sůl.*“ (Lv 2:13) Přítomnost soli tedy posvěcuje stůl na oltář.¹⁵⁸

Poté následuje slavnostní večeře, která by měla být složena z toho nejlepšího tak, aby se naplnilo přikázání: „nazveš šabat potěšením“.¹⁵⁹ V aškenázské kuchyni je například zvykem k páteční večeři podávat sekaná játra, slepičí vývar s nudlemi

¹⁵² JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 148.

¹⁵³ STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 41.

¹⁵⁴ *Chalot* - plurál od *chala* – šabatový a sváteční chléb, který se peče v různých tvarech a velikostech, nejčastěji je pletený ze tří, čtyř nebo šesti pramenů. Název pochází z hebrejského slova „díl“ a souvisí s přikázáním: „Z prvotín své obilní tlučte budete dávat Hospodinu oběť pozdvihování po všechna svá pokolení.“ (Nu 15:21). V období Chrámu to znamenalo povinnost oddělit část těsta a dát ji kněžím. Tento předpis je dnes plněn tak, že se oddělí malá část těsta a symbolicky se spálí – viz NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 50.

¹⁵⁵ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 149.

¹⁵⁶ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 61.

¹⁵⁷ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 149.

¹⁵⁸ DE VRIES, S. P. *Židovské obřady a symboly*, s. 62.

¹⁵⁹ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 150.

a vařené hovězí, kuře, husu nebo krůtu a k tomu slazenou mrkev. Jako dezert je sladký nákyp z nudlí, lívance nebo perník.¹⁶⁰

Druhý den šabatu, po návratu domů z ranní bohoslužby v synagoze, se obvykle pronáší opět kiduš nad vínem, po kterém by měl následovat alespoň nějaký menší pokrm, například koláč nebo cukroví.¹⁶¹ K obědu je zvykem podávat rybu, maso a pravděpodobně nejznámější židovské jídlo - *šoulet*.¹⁶²

Po odpolední bohoslužbě v synagoze přichází čas pro třetí pokrm. Ten má být potravou nejen fyzickou, ale také duchovní. Má člověku připomínat, že konzumací pokrmů člověk vyjadřuje úctu šabatu a plní přikázání, která mu stanovil Bůh. Třetímu jídlu se říká obecně *šaloš se'udot* a jsou v něm symbolicky zahrnuty všechny tři pokrmy. Tvoří ho kousek chleba, trochu ovoce a kousek ryby.¹⁶³

Závěr šabatu je rovněž symbolický. Obdobně jako je recitací kiduše nad vínem šabat posvěcen, havdalou nad vínem se s šabatem židé loučí. Pro havdalu je možné v nezbytných případech použít také jiné košer nápoje: například mléko, pivo nebo džus. Pohár se symbolicky přelije na znamení hojnosti, pak se zapálí svíce a připraví kořenka. Poté se recitují čtyři druhy požehnání, přičemž nejprve se vyslovuje požehnání nad vínem. Přivonění ke kořence je symbolickým rozloučením s druhou duší, která člověka nabádala ke klidu, radosti a uvolnění během šabatu. Třetím požehnáním je vyjádřeno poděkování Bohu za dar ohně, světla a tepla. Poslední požehnání znamená „oddělení“, tj. svatého od všedního, světlo od tmy, Izraelitů od jiných národů. Zbytkem vína se uhasí havdalová svíce a šabat končí.¹⁶⁴

¹⁶⁰ RODENOVÁ, C. *Kniha o židovské kuchyni*, s. 34.

¹⁶¹ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 162.

¹⁶² STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 45.

¹⁶³ Tamtéž, s. 48.

¹⁶⁴ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 166-167.

12.2 Roš ha-šana

Roš ha-šana - doslova „hlava roku“ neboli židovský Nový rok, je svátkem, který se slaví 1. a 2. dne měsíce tišri. Svátek má několik významů, které naznačují jeho různá pojmenování, jež nacházíme v Tóře: „Den troubení“, „Den vzpomínání“ a „Den soudu“.¹⁶⁵ Kvílivý zvuk *šofaru*¹⁶⁶ má židům připomenout smlouvu, kterou s nimi uzavřel Bůh na hoře Sinaj. První den měsíce tišri je v židovské tradici také označován jako datum stvoření prvního člověka Adama. Je to čas, během kterého se má jedinec rozpomenout na své skutky v uplynulém roce, věnovat se rozjímání a sebezpytování. Roš ha-šana je „Dnem soudu“, ve kterém Bůh účtuje s veškerým svým stvořením.¹⁶⁷ Troubení na *šofar*, které je o tomto svátku nařizováno přímo Tórou, má člověka vyburcovat a vyvolat v něm myšlenky na pokání.¹⁶⁸ Podle rabínského učení se na Nový rok otevírají tři knihy – „Kniha zachráněných“, „Kniha zavržených“ a „Kniha těch, kteří stojí mezi nimi“: o těch však bude rozhodnuto až na Den smíření.¹⁶⁹ Do té doby je však možné nepříznivý soud odvrátit pokáním, zbožností a dobročinností.¹⁷⁰ Přestože má svátek vážné aspekty, nejedná se o období smutku. Naopak, během tohoto svátku je přikázáno se radovat. Lidé mají mít radost z toho, že Bůh je milosrdný a vynáší nad svými stvořeními mírné rozsudky.¹⁷¹

Domácí oslava začíná tradičně požehnáním nad vínem. Po *kiduši* si členové rodiny umyjí ruce a recituje se požehnání nad dvěma chalot – *ha-moci*, obdobně jako každý šabat a svátek.¹⁷² Svátek charakterizuje mnoho symbolických pokrmů, které mají vyjádřit přání a naděje, které člověk upíná k nastávajícímu roku. Například chala, která se tradičně posypává solí, se na Roš ha-šana namáčí do medu. Vyjadřuje se tím přání, aby také nastávající rok byl stejně sladký a lahodný. Ze stejného důvodu se medem potírají plátky jablka, které se poté, co je jablko požehnáno, sní.¹⁷³ Rovněž tvar chaly je jiný, nepřipravuje se jako pletená, ale má kulatou podobu, která symbolizuje nepřetržité

¹⁶⁵ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 163.

¹⁶⁶ *Šofar* – zvířecí roh nebo trouba, lze použít opracovaný roh ovce, kozy, antilopy nebo gazely, vyjma krávy kvůli možné asociaci s modloslužebnictvím zlatému teleti – viz NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 215.

¹⁶⁷ STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 57.

¹⁶⁸ PUTÍK, A., ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽALOVÁ, J. *Židovské tradice a zvyky: Židovské muzeum*, s. 55.

¹⁶⁹ KUNETKA, F. *Židovský rok a jeho svátky*, s. 73.

¹⁷⁰ PUTÍK, A., ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽALOVÁ, J. *Židovské tradice a zvyky: Židovské muzeum*, s. 55.

¹⁷¹ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 190.

¹⁷² Tamtéž, s. 192-195.

¹⁷³ STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 58-59.

trvání, cyklicky se opakující rok.¹⁷⁴ Dalším známým zvykem je konzumace masa z rybí hlavy, který má dva významy: přání shledat se na začátku a ne na konci (ocas) a rozmnožovat se jako „ryby ve vodě“, tedy přání plodnosti.¹⁷⁵ Kulaté plátky vařené mrkve jsou symbolem koloběhu času, nekonečného životního běhu a hojnosti.¹⁷⁶ O svátku Roš ha-šana je předepsáno pít sladké bílé víno, protože bílá je znamením čistoty.¹⁷⁷ Všechny tyto symbolické pokrmy jsou konzumovány ve snaze příznivě ovlivnit běh nastávajícího roku. Z tohoto důvodu nejsou k novoroční hostině vhodné kyselé, hořké nebo pálivé pokrmy, jako například kyselé okurky nebo křen.¹⁷⁸

Rovněž je doporučováno vyhnout se pojídání ořechů, protože hebrejské slovo pro ořech *egoz* má stejnou číselnou hodnotu jako hebrejské slovo, které znamená hřích – *chet*.¹⁷⁹

12.3 Jom kipur

Jom kipur – „Den smíření“, nejzávažnější svátek v židovském kalendáři, který připadá na 10. den měsíce tišri.¹⁸⁰ Tento den je dnem odpočinku od vši práce, pokání, bohoslužeb a přísného více než dvacet čtyři hodin trvajícího půstu, při kterém se nemá pít ani voda.¹⁸¹ Během svátku je halachou zakázáno nejen jíst a pít, ale také umývat se, nosit koženou obuv, je zakázán veškerý pohlavní styk a rovněž každá činnost, kterou by jedinec mohl přispět ke svému zkrášlení. Smyslem těchto příkázání je, aby se člověk zaměřil zejména na duševní stránku své podstaty, na očištění své duše.¹⁸² „Smíření“ na Jom kipur znamená napravení, obnovení vztahu k Bohu. Než se však jedinec začne zabývat svým vztahem k Bohu, musí nejprve napravit vztahy s druhými lidmi. Proto tradice žádá, aby ten, kdo nějakým způsobem druhým lidem ublížil, je požádal o odpuštění.¹⁸³

¹⁷⁴ RODENOVÁ, C. *Kniha o židovské kuchyni*, s. 42.

¹⁷⁵ STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 59.

¹⁷⁶ BONDYOVÁ, R. *Boží hody: Jak jedli Židé v Čechách a na Moravě*, s. 59.

¹⁷⁷ STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 60.

¹⁷⁸ BONDYOVÁ, R. *Boží hody: Jak jedli Židé v Čechách a na Moravě*, s. 59.

¹⁷⁹ STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 60.

¹⁸⁰ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 74.

¹⁸¹ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 270.

¹⁸² SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?*, s. 166-167.

¹⁸³ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 211.

Den před půstem učenci doporučují sníst nejméně dva teplé pokrmy, které mají pomoci načerpat sílu před začátkem půstu.¹⁸⁴ Jídlo musí být vydatné, ale prosté a mdlé. Nesmí se solit a kořenit, aby nezpůsobilo žízeň. V aškenázské kuchyni je zvykem jíst slepičí polévku s masovými knedlíčky nebo kreplach nadívaný slepičím masem: „Aby vlídnost pokryla, stejně jako těsto pokrývá nádivku, každý přísný odsudek a zločin.“¹⁸⁵

V souvislosti s půstem, považují za vhodné zmínit hebrejský pojem *Pikuach nefesh* – doslova „úcta k lidskému životu“. Tento termín označuje příkázání upustit od všech nařízení a zákazů, jestliže je ohrožen něčí život nebo zdraví. Halacha například v tomto případě ruší zákaz jakékoli činnosti o šabat nebo nařízený půst o svátku Jom kipur, dokonce povoluje i konzumaci zakázaných potravin. Předpis byl učenci odvozen z veršů, které nacházíme v knize Leviticus, kde je řečeno: „*Nebudeš se chovat ve svém lidu jako utrhač, nebudeš ukládat bližnímu svému o život*“ (Lv 19:16) a dále se ve stejné knize dočítáme: „*Budete dbát na moje nařízení a na moje rády. Člověk, který podle nich bude jednat, bude z nich žít.*“ (Lv 18:5). Bůh tedy podle výkladu daroval člověku příkázání z toho důvodu, aby podle nich žil, nikoli proto, aby při jejich dodržování zemřel.¹⁸⁶

12.4 Sukot

Svátek Sukot nemá, obdobně jako zbývající dva poutní svátky Pesach a Šavuot, pouze jeden význam. Je oslavou úrody a zároveň připomíná klíčové události v biblických dějinách židů. Připadá na 15. den měsíce tišri a trvá sedm dní. Je nejradostnějším ze všech poutních svátků a jako jediný z nich nemá paralelu ke křesťanským svátkům.¹⁸⁷ Zmínku o tom, že by se mělo jednat o svátek radostný, nacházíme v Tóře na několika místech, v knize Leviticus je například řečeno:

„[...] *sedm dní se budete radovat před Hospodinem, svým Bohem.*“ (Lv 23:40)

Z tohoto důvodu bylo halachickými předpisy dokonce zakázáno se během svátku postit.¹⁸⁸

¹⁸⁴ STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 82.

¹⁸⁵ RODENOVÁ, C. *Knihy o židovské kuchyni*, s. 44.

¹⁸⁶ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 140-141.

¹⁸⁷ KUNETKA, F. *Židovský rok a jeho svátky*, s. 66-67.

¹⁸⁸ STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 106.

Pojmenování svátečních dnů „Svátkem sklizně“ naznačuje souvislost se zemědělským zakončením uplynulého roku. Je tím vyjádřeno nejen poděkování za podzimní úrodu, ale také za vše, co člověku v uplynulém roce země poskytla. Má být upomínkou na dobu, kdy židé doputovali do zaslíbené země a zažívali časy hojnosti. Poděkování za vše, co příroda poskytuje je také vyjádřeno v obřadu, který se pojí s oslavou svátku.¹⁸⁹ V knize Leviticus čteme příkázání o použití čtyř druhů rostlin: „*Prvého dne si vezmete plody ušlechtilých plodů,¹⁹⁰ palmové ratolesti, větve myrtoových keřů a potočních topolů a sedm dní se budete radovat.*“ (Lv 23:40)

Zmíněný rituál spočívá v tom, že se kyticí vytvořenou z uvedených rostlin (viz příloha obrázků č. 2) v ruce jedné a *etrogem* v ruce druhé, mává na všechny světové strany za obřadného svolávání Boha jako „Krále“ celého vesmíru.¹⁹¹

Čtyři druhy rostlin byly rabínským výkladem symbolicky spojovány se čtyřmi typy lidí v židovském národě. K ušlechtilému plodu *etrogu* jsou přirovnáváni lidé, kteří mají vůni a chuť – tím jsou míněni židé, kteří znají Tóru a konají dobré skutky. Palmě, která má chutné plody, ale ty jsou bez vůně, jsou podobní ti, kteří znají Tóru, ale nekonají dobré skutky. Myrta, která voní, ale nemá žádnou chuť, představuje židy, kteří konají dobré skutky, ale neznají Tóru. Posledním příkladem jsou židé, kteří jsou obrazem vrby, která nevoní ani nemá žádnou chuť – to jsou ti, kteří ani neznají Tóru ani nekonají dobré skutky.¹⁹² Z toho bylo odvozeno, že všechny rostliny musejí být spojeny do jednoho svazku: aby lidé mohli vzájemně napravovat své chyby.¹⁹³

Tradiční pojmenování svátku „sukot“ znamená doslova „stany“ a je upomínkou biblické události vyvedení židů z otroctví v Egyptě a jejich následného čtyřicetiletého putování pouští, během kterého pobývali v provizorních přístřešcích.¹⁹⁴

„*Sedm dní budete bydlet ve stáncích; všichni domorodci v Izraeli budou bydlet ve stáncích.*“ (Lv 23:42)

To znamená, že po sedm dní by měla být suka domovem, ve kterém by se měla nejen studovat Tóra, ale také jíst a spát.¹⁹⁵ Halachickými předpisy byla stanovena

¹⁸⁹ PUTÍK, A., ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽALOVÁ, J. *Židovské tradice a zvyky: Židovské muzeum*, s. 61.

¹⁹⁰ Ušlechtilým plodem je podle výkladu míněn plod *etrogu*: citrusový plod připomínající citron - viz NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 36.

¹⁹¹ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 223.

¹⁹² STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 111.

¹⁹³ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 224.

¹⁹⁴ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 190.

¹⁹⁵ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 279.

povinnost přebývat v suce první noc svátku Sukot, kdy se odříkávají požehnání při vstupu dovnitř, posvěcení *kidušem* (nad vínem) a *hamoci* nad chlebem. První večer je povinností sníst v suce alespoň kousek chleba. Z tohoto důvodu se den před oslavou nejedí pokrmy z pěti druhů obilovin. Rabínskými učenci to bylo odůvodněno tím, že člověk má pak větší chuť sníst svůj první chléb v suce.¹⁹⁶ Pobyť v suce by však podle rabínů neměl působit utrpení. Při nepříznivém počasí, například pokud prší, stačí v suce odříkat povinné požehnání nad vínem, vypije se doušek vína, sní se sousto chleba a jídlo se podává doma.¹⁹⁷

Halachou nejsou na tento svátek stanoveny speciální pokrmy. Sukot je svátkem sklizně, který oslavuje zemědělství a sběr ovoce. Proto se v jídelníčku uplatňuje především ovoce a zelenina. Polévky, rýžová jídla a kuskus se připravují se zeleninou. Například tradičním aškenázským jídlem pro poslední den svátku je polévka s taštičkami kreplach, což je mleté maso zabalené do trojúhelníkového šátečku z těsta. Polévka symbolizuje naději, že „Bůh zakryje nouzi svou laskavostí.“¹⁹⁸

Podle židovského učenice Maimonida má pobyt v suce židům připomínat, že lepší časy se střídají s horšími. Suka, která dnes stojí, tu zítra již nemusí být.¹⁹⁹ To stálé a trvalé jsou pouze příkázání, která jsou plněna a jejich duchovní obsah.

12.5 Pesach

Poutní svátek Pesach trvá osm dní od 15. do 22. nisanu hebrejského kalendáře.

Je oslavou nejvýznamnější události v biblických dějinách židovského národa, kterým bylo zázračné vysvobození Izraelitů z egyptského otroctví, po němž následovalo darování Tóry na hoře Sinaj. S touto událostí se pojí také několikero označení svátku Pesach. „Svátek překročení“ je pojmenování, které připomíná poslední desátou egyptskou ránu, při které Bůh překročil příbytky Izraelitů a ušetřil jejich prvorozené, kdy v předvečer této události obětovaly všechny izraelské rodiny beránka. (Ex 12:23-27) „Svátek jara“ spojuje Pesach se zemědělským cyklem v Erec Jisra'el a s

¹⁹⁶ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 280.

¹⁹⁷ STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 107.

¹⁹⁸ RODENOVÁ, C. *Kniha o židovské kuchyni*, s. 45.

¹⁹⁹ KUNETKA, F. *Židovský rok a jeho svátky*, s. 68.

datem odchodu v jarním měsíci aviv (Ex 13:4).²⁰⁰ „Svátek nekvašených chlebů“²⁰¹ je hlavním pojmenováním pro svátek Pesach. V knize Exodus opakovaně nacházíme příkázání, která se vztahují k nekvašeným chlebům:

„Po sedm dní budete jíst nekvašené chleby. Hned prvního dne odstraníte ze svých domů kvas. Každý, kdo by od prvního do sedmého dne jedl něco kvašeného, bude z Izraele vyobcován.“ (Ex 12:15) Ve stejné knize pak dále nacházíme verše: „Z těsta, které vynesli z Egypta napekli nekvašené podpopelné chleby, protože ještě nevykynulo.“ (Ex 12:39) Tedy nekvašené chleby mají židům připomínat spěch, ve kterém museli opustit Egypt, zároveň však verše obsahují důrazné varování před kvasem. Zákaz kvašeného je u učenci interpretován různými způsoby. Například tím, že kvas je symbolem pýchy, která brání člověku plně prožít pocit vysvobození, kterým má být doprovázena oslava svátku.²⁰² V českém ekumenickém překladu Bible nacházíme odlišný výklad: kvas představuje minulost, něco starého, něco, čím by neměl být zatížen vstup do nového života.²⁰³

V návaznosti na tato příkázání bylo předpisy stanoveno, že po celý svátek Pesach se nejen nesmí jíst nic kvašeného, ale zároveň je také zakázáno jej vlastnit.²⁰⁴ „Kvašeným“ hebrejsky *chamec*, se rozumí cokoliv, co pochází z pěti druhů obilovin (pšenice, ječmen, oves, žito, špalda) a co přišlo alespoň na osmnáct minut do styku s vodou. Chamecem však nemusí být jen potraviny, ale mohou jím být také nápoje - například whisky a pivo, léky, kosmetika, atd.²⁰⁵ Veškerého chamecu v domácnosti se lze před Pesachem podle halachických příkázání zbavit tím způsobem, že bude nalezen a spálen, žid se vzdá jeho vlastnictví nebo ho případně prodá nežidovi.²⁰⁶

S vyklizením chamecu z domácnosti souvisí také tradice jeho hledání.²⁰⁷ Chamec musí být odstraněn z domácnosti nejpozději do páté hodiny 14. nisanu. Poslední noc před svátkem probíhá tradiční obřad *bedikat chamec*, při kterém se formálně kontroluje, zda v domácnosti nějaký chamec nezůstal. Členové rodiny včetně dětí starších třinácti let prochází se svíčkou a prohledávají všechna zákoutí.

²⁰⁰ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 137.

²⁰¹ Tamtéž, s. 137.

²⁰² LANCASTER, B. *Judaismus*, s. 27.

²⁰³ *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona*, s. 82.

²⁰⁴ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 261.

²⁰⁵ <http://www.fzo.cz/judaismus/dokumenty-ke-stazeni-2/>

²⁰⁶ GREENWALD, Z. *Ša'arej halacha*, s. 315-317.

²⁰⁷ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 260.

V okamžiku, kdy hlava rodiny prohlásí, že je domácnost zbavena veškerého chamecu, nalezené zbytky se uloží do speciální nádoby a druhý den ráno se spálí.²⁰⁸

Zbavit se chamecu jeho přímým prodejem nežidovi by s sebou přinášelo komplikace pro židy, kteří se prodejem potravin, jež chamec obsahují, živí. Jedná se o pekárny, palírny, potraviny atd. Rabíni to vyřešili tak, že se chamec nepřenáší fyzicky, nýbrž žid pronajme nežidovi místo, kde je chamec uložen a ten tímto způsobem přejde do vlastnictví nežida. Nežid zaplatí za chamec malou zálohu s tím, že po Pesachu zaplatí zbytek. Je zvykem, že nežid se poté rozhodne zbytek ceny nedoplatit a z „obchodu“ sejde a nežidovi je vrácena záloha. V praxi to funguje tak, že se židé z komunity obrátí na svého rabína, aby prodal jejich chamec nežidovi.²⁰⁹

Během svátku Pesach tedy platí zvláštní omezení ohledně konzumace kvašeného a je dovoleno jíst bez omezení jen takové potraviny, které samy o sobě neobsahují žádný chamec - například čerstvé ovoce. Ostatní produkty, které teoreticky chamec obsahují, jsou povoleny pouze za předpokladu, že jejich výroba podléhá rabínskému dohledu. Potraviny, které byly vyrobeny pod takovým dohledem, jsou označeny *košer le-pesach*.²¹⁰

Nejdůležitějším okamžikem celého svátku je sederový večer, o kterém si první a druhý večer Pesachu židé znovu připomínají události jejich odchodu z Egypta. Hebrejské slovo *seder* znamená „řád“ a v této souvislosti se ho užívá proto, že večere má již po staletí svůj pevně stanovený průběh.²¹¹ Ve stanoveném pořádku se konzumují symbolické pokrmy a předčítá se z pesachové *hagady*,²¹² která popisuje události exodu z Egypta. V hagadě lze však také nalézt komentáře, modlitby a známé písně, které jsou určeny k této zvláštní příležitosti.²¹³ Večer začíná zapálením svíček a následuje *kiduš* – požehnání nad vínem, které recituje hlava rodiny.²¹⁴ Předpisy je stanoveno, že barva vína musí být červená. Červená barva totiž připomíná krev obřizky a také krev zvířat, která byla zabijena pro pesachovou oběť.²¹⁵ Během sederové večere je podle halachických předpisů přikázáno vypít celkem čtyři poháry vína. Čtyři poháry vína mají

²⁰⁸ <http://www.fzo.cz/judaismus/dokumenty-ke-stazeni-2/>

²⁰⁹ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 261.

²¹⁰ <http://www.fzo.cz/judaismus/dokumenty-ke-stazeni-2/>

²¹¹ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 167.

²¹² *Hagada* doslova „vyprávění“

²¹³ PUTÍK, A., ŠEDÍNOVÁ, J., DOLEŽALOVÁ, J. *Židovské tradice a zvyky: Židovské muzeum*, s. 59.

²¹⁴ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 270.

²¹⁵ STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 170.

symbolizovat čtyři verše v knize Exodus, jimiž Bůh oznamuje vyvedení svého lidu: „A vyvedu vás z egyptské roboty“, „ A vysvobodím vás z otroctví“, A vykoupím vás napřaženou paží a mocnými soudy“, „A přijmu vás za svůj lid“ (Ex 6:6-7) Je zvykem dát stranou ještě pátý pohár v očekávání příchodu proroka Eliáše, který má Izraelitům zvěstovat příchod mesiáše a úplné vykoupění.²¹⁶ Svátek Pesach tedy neznamena pro židy jen symbolický návrat do minulosti, ale je zároveň očekáváním budoucí spásy.²¹⁷

Nedílnou součástí sederové večeře je rovněž požívání macesů²¹⁸ (viz příloha obrázek č. 3), které by měly, jak předpisy stanovují, být snědeny tři. Tento počet je připomínkou tří macesů praotců Abraháma, Izáka a Jákoba. Podle jiného výkladu tři macesy symbolizují tři míry bílé mouky, které Sára použila pro upečení chleba k uctění tří cizinců (Gn 18:6), nebo také mohou představovat jednotlivé vrstvy židovského lidu: Koheny, Levity a Izraelity.²¹⁹ V průběhu večeře hlava rodiny tradičně rozlomí prostřední maces.²²⁰ Rozlomený maces má symbolizovat chudého člověka, který se často musí smířit s poloviční porcí jídla. Maces totiž bývá označován nejen jako chudý (nekynutý) chléb, ale také jako chléb chudých.²²¹ S rozlomením macesu se pojí ještě jeden rituál. Větší polovina se po rozlomení zabalí a odloží stranou. Na závěr hostiny se jej pak děti pokouší „ukrást“ a v případě, že se jim to podaří, žádají za něj symbolické výkupné.²²² Sederová večeře je ukončena v okamžiku, kdy je maces vrácen zpět na stůl a každý účastník z něj kousek pojí.

Také sváteční sederový stůl je prostřen podle určitého řádu - každá věc na něm má své přesně stanovené místo, například poháry vína pro každého člena rodiny, macesy zakryté látkou nebo misky se slanou vodou. Na nejdůležitějším místě uprostřed stolu se nachází sederová mísa, která by, jak stanoví halacha, měla minimálně obsahovat následující symbolické pokrmy²²³: (viz příloha obrázek č. 4)

²¹⁶ GANZFRIED, Š. *Kicur šulchan aruch: Kniha II.*, s. 97.

²¹⁷ PUTÍK, A., ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽALOVÁ, J. *Židovské tradice a zvyky: Židovské muzeum*, s. 60.

²¹⁸ maces – hebrejsky *maca*, plurál *macot* – nekvašený chléb, kulatého nebo hranatého tvaru. Mouka na jeho přípravu by měla být z jednoho z pěti druhů obilovin, tradičně se ale používá jen pšeničná. Obilí ani mouka nesmí až do zadělání těsta přijít do styku s vlhkostí. Doba, která uplyne mezi zaděláváním těsta a jeho pečením nesmí být kvůli kvašení delší než 18 minut – viz NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 102-103.

²¹⁹ KUNETKA, F. *Židovský rok a jeho svátky*, s. 43.

²²⁰ STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 172.

²²¹ DIVECKÝ, J. *Židovské svátky: Kalendářem od Pesachu do Purimu*, s. 20

²²² NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 13.

²²³ STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 169.

- *zro'a* - holenní kost z jehněte nebo kuřete - je připomínkou Božího vykoupení Izraelitů z Egypta, přičemž by se mělo jednat o holenní kost proto, že Bůh tak učinil s „napřaženou paží“
- *maror* - hořké byliny – jsou symbolem hořkého života v egyptském otroctví
- *Bejca* - vejce uvařené natvrdo - je považováno za smuteční jídlo – připomíná zničený Chrám, ale zároveň ukazuje na jednu vlastnost židovského národa: jak vejce vařením tvrdne, tak se také židé stávají útlakem silnějšími a tvrdšími
- *charoset* - směs ořechů, jablek, datlí, koření, rozinek a vína – zobrazuje maltu, kterou židé v Egyptě používali při otročké práci
- *karpas* - většinou kořenová zelenina, jako například celer, petržel, mrkev, brambor - rovněž připomíná zotročení a práci s hlínou²²⁴
- *mej melach* - miska slané vody symbolizuje slzy prolité v otroctví, ale také rozdělené rákosové moře²²⁵

V duchu vyprávění příběhu o odchodu z Egypta, zpěvem děkovných a stolních modliteb, čtením *hagady* a postupnou konzumací symbolických a svátečních jídel se line celý večer. Svátek je především svátkem rodinným a v některých rodinách trvá i více než pět hodin. Atmosféra svátečního večera má zejména vzbudit zájem dětí a vyvolat v nich představu, že odchod z Egypta probíhá zrovna v tomto okamžiku. Tím židé také splní přikázání v Tóře, kde je řečeno: „*Až se tě tvůj syn v budoucnu zeptá, co to znamená? Odpovíš mu: silnou rukou vyvedl nás Hospodin z Egypta, z domu otroctví.*“ (Ex 13:14)²²⁶ Bůh tak bude v očích židů zachraňovat z otroctví každou generaci.

12.6 Šavu'ot

Se svátkem Pesach bezprostředně souvisí další poutní svátek „Svátek týdnů“ neboli Šavuot. Jako jediný svátek nemá pevně stanovené datum, odvíjí se od pesachových oslav. Od počátku Pesachu ho dělí přesně sedm týdnů, z čehož byl

²²⁴ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 268-269.

²²⁵ DIVECKÝ, J. *Židovské svátky: Kalendářem od Pesachu do Purimu*, s. 21

²²⁶ PUTÍK, A., ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽALOVÁ, J. *Židovské tradice a zvyky: Židovské muzeum*, s. 60.

odvozen také jeho název - přestože trvá jeden den.²²⁷ Svátky Pesach a Šavu'ot na sebe nenavazují jen časově, ale také svým obsahem. Zatímco Pesach je oslavou vyjití z Egypta, přijetí Tóry na hoře Sinaj, slavené na Šavu'ot, představuje jakési završení Pesachu, završení biblické události. Proto se také čtení desatera stalo ústředním tématem liturgie o tomto svátku.²²⁸ Šavu'ot má však také další význam, neboť se jednalo původně o svátek ryze zemědělský.²²⁹ V Tóře je označen jako „slavnost žně“ nebo „den prvních snopků“ (Ex 23:16) Zemědělský aspekt svátku připomíná zvyk zdobit synagogy zelení. Tradice zdobit synagogy květinami pak zase symbolizuje legendu, podle níž hora Sinaj v den darování Tóry rozkvetla.²³⁰

Také o svátku Šavu'ot se konzumují symbolické pokrmy. Tradice říká, že v den svátku se mají jíst mléčná jídla. Původ tohoto přikázání lze nalézt v Tóře, kde je řečeno: „*A přivedl nás na toto místo a dal nám tuto zemi, zemi oplývající mlékem a medem.*“ (Dt 26:9) Učenci k tomu dodávají, že „podobně jako je mléko základní potravou kojenců, Tóra symbolizuje duchovní potravu.“²³¹ Označení Tóry za „čistou“ a „bílou“ je jedním z dalších odůvodnění pro konzumaci mléčných pokrmů.²³² V tento den je dokonce zakázáno jíst maso. Rabínské učenci se pokoušeli logicky odůvodnit také toto přikázání: Dokud židé nepřijali stravovací předpisy, nebyli si vědomi toho, že mají oddělovat mléčnou a masitou stravu. Následně zjistili, že jejich nádobí není košer, protože v něm vařili oba druhy pokrmů, proto do doby než ho rituálním způsobem očistili, museli jíst pouze ovoce, zeleninu a produkty z mléka.²³³

Tradičním pokrmem během svátku Šavu'ot je kombinace mléčných pokrmů a medových koláčků. V rabínských komentářích se k tomu dočítáme, že med jako produkt nekošer hmyzu a mléko jako tekutina zakázané krve savců, symbolizují schopnost Tóry očisťovat a napravovat člověka, a tím ho činit pro okolí „požitelného“.²³⁴

²²⁷ DIVECKÝ, J. *Židovské svátky: Kalendářem od Pesachu do Purimu*, s. 26.

²²⁸ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 290-291.

²²⁹ KUNETKA, F. *Židovský rok a jeho svátky*, s. 59.

²³⁰ DIVECKÝ, J. *Židovské svátky: Kalendářem od Pesachu do Purimu*, s. 26.

²³¹ STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 211.

²³² SAXLOVÁ, M., SÝS, K. *Šoulet a jiné básně aneb židovská kuchařka*, s. 13.

²³³ JISRA'EL ME'IR, L. *Praktický judaismus*, s. 293.

²³⁴ DIVECKÝ, J. *Židovské svátky: Kalendářem od Pesachu do Purimu*, s. 27.

12.7 Chanuka

V pobiblické době přibyly další slavnostní dny, kterými si židé připomínají významné události v jejich dějinách.²³⁵ Jedním z nich je osmidenní svátek „zasvěcení“ či „světel“ - Chanuka, jejíž oslava probíhá od 25. kislew do 2. dne měsíce tevet hebrejského kalendáře.²³⁶ Je připomínkou povstání makabejských v roce 164 př. n. l. proti syrskému králi Antiochovi Epifanovi, který zneuctil Chrám tím, že ho zasvětil řeckému bohu Diovi. Legenda vypráví o tom, jak židé po svém vítězství nad vojsky Syřanů chtěli znovu vysvětit chrám, ale nebyl k dispozici olej do sedmiramenného svícnu – *menory*. Nalezli jen malou nádobku s posvátným olejem, který by byl vydržel pouze jediný den. Jako zázrakem však olej vydržel hořet celých osm dní. Tak dlouhá doba byla potřeba pro výrobu nového oleje.²³⁷ Symbolickým obřadem o tomto svátku je postupné každodenní rozsvěcování světel na devítiramenném svícnu *chanukija*. Devátá svíce uprostřed slouží k zapálení ostatních svící.²³⁸

Chanuka je svátek radostný a zvláště oblíbený mezi dětmi, které první večer dostávají dárky.²³⁹ Tradičními pokrmy jsou bramborové placky a koblihy, při jejichž smažení se používá velké množství oleje, který má symbolicky připomínat zázračný olej v chrámu. Dalším zvykem je o Chanuce pít mléčná jídla. Tato tradice se pojí k chytré Judith, která řeckému vojevůdci předložila sýr, aby dostal žízeň a pak víno, aby se opil. Když usnul, Judith mu uřízla hlavu a řecké vojsko se rozprchlo. Židé tak byli díky Judith zachráněni.²⁴⁰

12.8 Purim

Patří k nejveselejším židovským svátkům a v této souvislosti bývá také nazýván židovským karnevalem.²⁴¹ Název svátku je odvozen ze slova „pur“, které znamená kostky nebo hazardní hru.²⁴² O samotném obsahu svátku vypráví biblická kniha Ester. Připomíná záchranu židů v Persii, kdy Haman, vlivný úředník perského krále

²³⁵ PUTÍK, A., ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽALOVÁ, J. *Židovské tradice a zvyky: Židovské muzeum*, s. 65.

²³⁶ NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 51.

²³⁷ DIVECKÝ, J. *Židovské svátky: Kalendářem od Pesachu do Purimu*, s. 52-53.

²³⁸ RODENOVÁ, C. *Knihy o židovské kuchyni*, s. 46.

²³⁹ STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 132.

²⁴⁰ RODENOVÁ, C. *Knihy o židovské kuchyni*, s. 46-47.

²⁴¹ SAXLOVÁ, M., SÝS, K. *Šoulet a jiné básně aneb židovská kuchařka*, s. 12.

²⁴² NEWMAN, J., SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 159.

Achašveróše chtěl pomocí losu určit datum jejich vyhlazení. Díky odvaze královny Ester a jejího strýce Mordecheje se mu to však nezdařilo.²⁴³

Svátku předchází postní den nazývaný Esterin půst, ve kterém se královna tři dny postila a prosila Boha o pomoc. V upomínku na tuto biblickou událost se židé 13. adaru od východu do západu slunce postí.²⁴⁴ Svátek jako takový má být však dnem hodování a radosti, neboť vítězství Ester se událo na hostině při popíjení vína. V rabínských textech je například přikázání, že člověk by se měl na Purim opít tak, že nedokáže rozlišit mezi „proklet buď Haman“ a „požehnan buď Mordokaj“.²⁴⁵ Tradičním zvykem je rovněž posílání potravinových dárků, které lze ihned zkonzumovat bez kuchyňské úpravy, například koš s ovocem a láhev vína, nebo sušenky.²⁴⁶

Sváteční purimová hostina se koná odpoledne v kruhu rodiny a přátel.²⁴⁷ Symbolická jídla se vztahují k Hamanovi a Ester. V aškenázské kuchyni například na svátečním stole nesmí chybět trojúhelníkové pečivo, které se podobá třírohým kloboukům, které se nosily v dobách Hamana. Obsahuje různé náplně, včetně máku. Maková semínka připomínají třídní půst Ester, která přežila jen díky semínkům. Hlavní jídlo bývá vegetariánské a mléčné, královna Ester totiž podle legendy dodržovala židovské stravovací předpisy. Připravují se pokrmy s fazolí, hrachu a cizrny. Jako symbol plodnosti se připravovala ryba se šafránem, neboť žlutá je symbolem radosti.²⁴⁸ Mezi tradiční pokrm patří také například tzv. „Hamanovy uši“, což jsou trojhranné koláčky s povidlovou, makovou nebo datlovou náplní.²⁴⁹ (viz příloha obrázek č. 5)

²⁴³ PUTÍK, A., ŠEDINOVÁ, J., DOLEŽALOVÁ, J. *Židovské tradice a zvyky: Židovské muzeum*, s. 66.

²⁴⁴ DIVECKÝ, J. *Židovské svátky: Kalendářem od Pesachu do Purimu*, s. 62.

²⁴⁵ KUNETKA, F. *Židovský rok a jeho svátky*, s. 88.

²⁴⁶ STERN, M. *Svátky v životě Židů*, s. 161.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 163.

²⁴⁸ RODENOVÁ, C. *Knihy o židovské kuchyni*, s. 47.

²⁴⁹ DIVECKÝ, J. *Židovské svátky: Kalendářem od Pesachu do Purimu*, s. 63.

13 ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce byla snaha poskytnout ucelený pohled na oblast předpisů, které regulují stravování židů. V úvodní části jsem nastínila základní přehled a původ zdrojů, ve kterých lze nalézt židovské stravovací předpisy.

Při popisu předpisů regulujících stravování židů jsem kladla důraz na Tóru, která je v učení judaismu považována za jejich základní pramen a východisko. Dále jsem se snažila čerpat informace z halachických předpisů, ve kterých byla rabínskými autoritami vypracována na základě příkázání Tóry řada pravidel v oblasti židovského stravování, která mají doprovázet život věřícího žida. Na téma stravovacích předpisů byly mezi učenici vedeny nekonečné rozpravy, ve kterých se je snažili odůvodnit z hlediska zdravotního, morálního a filosofického. Následně také probíhaly diskuse o tom, nakolik se praktické úkony týkající se stravovacích předpisů v podobě, jakou vyžaduje současná halacha, ještě opírají o Tóru nebo zda se již jedná o rabínské výnosy.

V průběhu zpracování bakalářské práce jsem se tak při studiu odborné literatury setkala s různými interpretacemi předpisů týkající se zejména tolerance rabínských autorit k tomu, co je ještě povoleno, nebo naopak již zakázáno. Rozdíly v rabínských předpisech mohou být podle mého názoru způsobeny mimo jiné také odlišnými praktikami mezi Židy žijícími v Izraeli a Židy žijícími v diaspoře, tedy mimo Izrael. Vliv mají bezesporu rozdílné klimatické podmínky, půda a dostupnost místních produktů. To se například projevuje v odlišnostech aškenázské a sefardské kuchyně. Ve své práci jsem se proto snažila zaměřit na společné znaky s důrazem na základní pramen a pojítka – Bibli: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Při používání další literatury jsem upřednostnila halachické texty.

Druhou část své práce jsem zaměřila na období svátečních dnů, neboť právě o svátcích je nejvíce patrný duchovní rozměr pokrmů, kdy jejich příprava a požívání se stávají náboženským obřadem obdobně jako modlitba. Slavnostní hostina je tak součástí náboženského rituálu a pokrmy jsou symboly se skrytým významem připomínajícím židům jejich biblickou minulost. Typickým příkladem je svátek Pesach, kdy se liturgie přesouvá ze synagogy do rodinného prostředí ke svátečně prostřenému sederovému stolu.

Tato práce není a ani nemůže být, vzhledem ke svému rozsahu, vyčerpávajícím přehledem předpisů, které se dotýkají oblasti stravovacích zvyklostí judaismu. Spíše by

mohla být malým základem, který umožní lepší orientaci ve složité problematice kašrutu. Zároveň by mohla poskytnout jakýsi vhled, být připomínkou, že v naší kultuře existuje také jiný pohled na takovou, pro mnohé z nás, všední věc, jako je jídlo, jiný pohled, než na jaký jsme zvyklí v našem "nežidovském" světě.

14 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Prameny:

Bible. Písmo svaté Starého a nového zákona. Ekumenický překlad. 8. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2001. ISBN 80-85810-29-8.

Sekundární literatura:

BARECKI, Józef. *Židovská kuchyně.* přel. Z. Němcová. Bratislava: Champagne avantgarde, 1992. ISBN 80-7150-026-7.

BONDYOVÁ, Ruth. *Boží hody. Jak jedli Židé v Čechách a na Moravě.* Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2008. ISBN 978-80-86911-16-8.

COHEN, Abraham. *Talmud.* přel. O. Sixtová - E. Adamová. Praha: Sefer, 2006. ISBN 80-85924-49-8.

DE VRIES, Simon Philip. *Židovské obřady a symboly.* přel. M. Holá. Praha: Vyšehrad, 2009. ISBN 978-80-7021-963-8.

DIVECKÝ, Jan. *Židovské svátky (Kalendářem od Pesachu do Purimu).* Praha: P3K, 2005. ISBN 80-903584-3-8.

GANZFRIED, Šlomo. *Kicur šulchan aruch: Kniha I.* přel. M. Havelková. Praha: Agadah, 2011. ISBN 978-80-87571-00-2.

GANZFRIED, Šlomo. *Kicur šulchan aruch: Kniha II.* přel. M. Havelková. Praha: Agadah, 2012. ISBN 978-80-87571-01-9.

GREENWALD, Ze'ev. *Ša'arej Halacha.* přel. M. Havelková. Praha: Agadah, 2012. ISBN 978-80-87571-02-6.

JISRA'EL ME'IR, Lau. *Praktický Judaismus.* přel. J. Blažek. Praha: P3K, 2012. ISBN 978-80-87343-09-8.

KUNETKA, František. *Židovský rok a jeho svátky.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-244-0356-0.

LANCASTER, Brian. *Judaismus*. přel. J. Rek. Praha: Euromedia Group-Ikar a Knižní klub, 2000. ISBN 80-7202-704-2.

LANGER, Jiří. *Talmud*. Praha: Práh, 1993. ISBN 80-85809-06-0.

NEWMAN, Ja'akov., SIVAN, Gavri'el. *Judaismus od A do Z: Slovník pojmů a termínů*. přel. M. Zbavitelová - D. Zbavitel. 4. vyd. Praha: Sefer, 1992. ISBN 80-900-895-3-4.

PAVLÁT, Leo. *Židé - dějiny a kultura*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 1997. ISBN 80-85608-17-0.

PUTÍK, Alexandr., ŠEDINOVÁ, Jiřina., DOLEŽALOVÁ, Jana. *Židovské tradice a zvyky*. Praha: Židovské muzeum, 1995. ISBN 1995. ISBN 80-85608-14-6.

RODENOVÁ, Claudia. *Kniha o židovské kuchyni: Odyssea ze Samarkandu a Vilniusu do dnešních dnů*. přel. V. Fuksa. Praha: BB/art, 2005. ISBN 807341-686-7.

SAXLOVÁ, M., SÝS, Karel. *Šoulet a jiné básně aneb židovská kuchařka*. Praha: Bon Art, 1991. ISBN 80-900371-1-9.

SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?* přel. E. Dobšíková – P. Dobšík. Brno: Barrister Principal, 2007. ISBN 978-80-87029-07-7.

STERN, Marc. *Svátky v životě Židů*. přel. A. Smutná. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-551-8.

Internetové zdroje:

The orthodox council of kashrut MaHaRa'L. [cit. 2014-02-01]. Dostupný
<<http://www.omkosher.com/cz/koser-pravidla>>.

Shulchan-aruch: Yoreh De'ah. [cit. 2014-02-15]. Dostupný
<<http://www.torah.org/advanced/shulchan-aruch/archives.html>>.

Federace židovských obcí. [cit. 2014-02-15]. Dostupný
<<http://www.fzo.cz/judaismus/dokumenty-ke-stazeni-2/>>.

Židovská obec v Praze. [cit. 2014-02-26]. Dostupný

<http://kehilaprag.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=78&Itemid=270&lang=cs>.

15 RESUMÉ

The Thesis aims at drawing a comprehensive view of rules that regulate eating of Jewish people. When describing the rules, emphasis is put on the Torah which is considered their basis and main resource in Judaism. Additional information has been drawn from halakhic texts in which numerous rules covering the issue of Jewish eating had been developed by rabbi authorities on the basis of the commandments of the Torah that are supposed to accompany lives of believing Jewish people.

The Thesis is divided in two chapters whereas the first chapter provides a general overview of resources containing rules regulating the eating of the Jewish people, further it deals with the explanation of general principles of Kashrut, clarification of its basic concepts and rituals of a Jewish household. The second chapter is focused on festive days since the spiritual dimension of food is the most evident during holidays when their preparation and consumption become a religious ritual similarly like a prayer. Thus, a festive feast is a part of a religious ritual and foods become symbols with a hidden meaning which commemorate the Jewish people of their biblical history.

16 PŘÍLOHY

Obrázek č. 1: Tradiční pokrm šabatu a svátků – chala

Zdroj: *File:Challah Bread Six Braid 1.JPG*. [cit. 2014-04-09]. Dostupný
<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Challah_Bread_Six_Braid_1.JPG>

Obrázek č. 2: Symbol svátku Sukot: svazek tří druhů rostlin a citrusový plod etrog

Zdroj: *TSA: OK to Travel with Lulav & Etrog; Expect a Thorough Inspection*. [cit. 2014-04-09]. Dostupný <<http://yeahthatskosher.com/2013/09/tsa-ok-to-travel-with-lulav-expect-a-thorough-inspection/>>

Obrázek č. 3: Symbol svátku Pesach – maces

Zdroj: *File:Stack of Matzoth from kosherstock.jpg*. [cit. 2014-04-09]. Dostupný
<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Stack_of_Matzoth_from_kosherstock.jpg?uselang=cs>

Obrázek č. 4: Symbol svátku Pesach: sederový talíř

Zdroj: *Playing Hookie and Sedering*. [cit. 2014-04-09]. Dostupný
<<http://www.eatingbirdfood.com/2011/04/playing-hookie-and-sedering/>>

Obrázek č. 5: „Hamanovy uši“ – tradiční pečivo o svátku Purim

Zdroj: *Fotogalerie – Dny židovské kultury*. [cit. 2014-04-11]. Dostupný

<<http://www.mikulov.cz/multimedia->

[de/fotogalerie/photographicalbum/?contentId=132575](http://www.mikulov.cz/multimedia-de/fotogalerie/photographicalbum/?contentId=132575)>